

Orhan SİLİER
USTAV ARŞİVİ
Bağışı

türkiye defteri

mart'74

5

aylık edebiyat-siyaset dergisi

**Toplumsal Problematikğin Devrimci
Çözümünde Tarih Unsuru
*Batılama ve Aydınlarımız***

beyazıd paşa

**"Milli Kurtuluş Tarihi"ne Sorular
Hikâyede Derinlik...Ömer Seyfettin
ve Züppelik**

Yeni Hikâyenin Eskileri

türkiye defteri

Taylan Altuğ/Toplumsal Problematikğin Devrimci Çözümünde Tarih
Unsuru

Hilmi Yavuz/Beyazıt Paşa (şiir)

Naci Çelik/Batılaşma ve Aydınlarımız

Hulki Aktunç/«Millî Kurtuluş Tarihi»ne Sorular ve Yakın Tarihe
Bakışta Yorum Açısı

Kemal Tahir/Hikâyede Derinlik... Ömer Seyfettin ve
Züppelik

Oktay Bizer/Yeni Hikâyenin Eskileri (Füruzan ve Bekir Yıldız)

Necati Güngör/Evet, «Kötü Patron» Hikâyesi

Kenan Ercan/Fahri Celâl'in Hikâyeleri

Kitaplardan... Gazetelerden... Dergilerden...

*Aylık Edebiyat — Siyaset Dergisi Sayı: 5/Mart 1974 * Sahibi ve sorumlusu: Naci Çelik * Yayın Yönetmeni: Taylan Altuğ * Yönetim Yeri: Tarlabası cad. 161 Beyoğlu / İstanbul * Yazışma ve havale adresi: Hulki Aktunç P. K. 11 Acıbadem/İstanbul * Sayısı 5, Yıllık Abonesi 50, Yabancı ülkeler için 100 TL. * Basıldığı yer: Seda Matbaası * Son baskı tarihi: 26/2/1974 * Yazarlardan ve okurlardan gelen mektup ve yazılar 2 liralık pul gönderildiği takdirde cevaplanır, gereğinde geri yollanabilir.*

TOPLUMSAL PROBLEMATİĞİN DEVRİMCİ ÇÖZÜMÜNDE TARİH UNSURU

Bu yazının amacı bir tarih felsefesi yapmak, bir tarih araştırmasına girişmek ya da Türkiye toplumu için genel planda bir tarihî gelişme taslağı ortaya koymak değildir. Ancak ele almaya çalışacağı konu yönünden, yani bir üretim tarzının dolayısıyla bütün bir toplum yapısının dönüştürülmesinde gerekli teorik zeminin hazırlanması yönünde ortaya çıkan problemlerle olan ilintisi bakımından tarihe yönelecek, tarihî oluşu ve onun «determination» (belirlenim) prensiplerini bu açıdan irdeleyecek ve tarihi elbette ki bir toplum tarihi olarak gözönünde bulunduracaktır. Tarihe yönelmede, onun kendisi için ve kendi adına kavranması değil, bugün adına bazı temel çıkarımlar yapmak ve zamanın gerçekliğini kavrayıp, doğru tahlil etmede gerekli bilgisel donatımı elde etmek yönünde bir kavrama, bir tarih yaklaşımı sözkonusudur burada. Marksist diyalektik temelinden ve onun bilimsel kategorilerinden hareketle, devrimci teorinin somut (milli) temellere ulaştırılması ve soyut bilimselden hareketle somut bilimselin kurulması yönünde gerekli bir unsur olarak tarihin önemi üzerinde durulurken; tarihe yönelmede, Batı toplumlarına benzemeyen bir toplum yapısına sahip Türk toplum tarihine yönelmede ortaya çıkan metodik bir soru çerçevesinde tarihî materyalizm ve onun getirdiği toplumsal evrim şeması da özellikle ele alınacak ve birtakım özgül sorulara bu genel odaktan karşılıklar aranmaya çalışılacaktır.

Günümüzün bir bütün teşkil eden ekonomik, toplumsal ve siyasal gerçekliği geçmişin belirlenimlerini içinde taşır. Aynı şekilde geleceğin bu gerçekliklere ilişkin tohumları da bugünün bağrında yatar. Genel anlamda gerçeklik, kesintisiz ve bütünsel bir oluşun belirli alanlardaki ve belirli aşamalardaki veçhelerini ifade eder. Maddi oluşun zaman ve mekan içersindeki tarzları (modaliteleri) bize gerçekliği verir. Bu bakımdan gerçekliği kavramak, aynı zamanda onun tarihini de kavramayı gerektirir, onu da içine alır. Gerçeklik tarihî olan birşeydir, çünkü maddi oluş zıtlıklara çelişmelere dayanan sürekli bir harekettir. Tarih bu sürekli oluşun tarihidir. Bu bakımdan bir toplumun zamanımızdaki gerçekliğini bütünsel olarak kavramak,

onun tarihî oluşumunu da kavramayı şart koşar. Gerçeklik bütünsel olarak ancak tarihî oluşumu içinde kavranabilir. Tarih üzerinde durmak ne bir fantezi, ne bir originallik, ne de boşuna bir çaba anlamı taşır. Tarih ve tarih bilinci, günümüze bağlı olarak, günümüzün acil meselelerinden biridir. Tarihsizlik, tarih bilinci yokluğu, toplumsal yapıyı maddi dönüşüme uğratma yolunda ortaya çıkan siyasal aktiviteyi talihsiz sonuçlara dönüştüren başlıca etmendir. Çünkü;

«İnsanlar, kendi tarihlerini kendileri yaparlar; fakat keyiflerine göre, kendileri tarafından seçilmiş şartlarda değil, geçmişin doğrudan verdiği ve miras olarak bıraktığı şartlarda olur bu. Bütün ölü neslin geleneği, yaşayanların zihnine bir ağırlık olarak çöker.» (1)

Burada tarihin determination'u sözkonusudur. Ve tarihî oluşun yönünü değiştirme açısından geçmişin bilgisinin gerekliliği kadar, geçmişle yapılacak ideolojik değil bilimsel bir hesaplaşma sonucu elde edilecek bilincin önemi de açığa çıkmaktadır.

Tarih hem genel ve soyut olanın somutlaşmasını, millileşmesini (2), o ülkeye has maddi hayat şartlarına nüfuz etmesini sağlayan bir boyut; hem de pratikte karşılığını bulacak bir teorinin kurulmasında çeşitli sapmalara karşı, içinde barındırdığı geçmiş - pratikle tutarlı bir ölçek durumundadır. Bir toplum yapısı üzerine yalnızca zamansal bir tahlille ve sonuç çıkarmalarla yetinmek, bu tahlilde kullanılan metod marksist diyalektik olsa bile, toplumsal dönüşüm için gerekli teoriyi ve bu teorideki bilinç unsurunu yeterli bir biçimde sağlayamamak sonucunu verir. Yani aslında marksist diyalektiği bütünsel bir biçimde kavramamış olmak sonucunu getirir. Bu tür çabaların vereceği pratikler, genellikle «practicisme»e uygun eylem örnekleri olarak yüze çıkar. Çünkü bu tür yönelimler tarihi dışta bıraktıkları için, teorinin katılacağı alanı yeterince hesaba katmamış olurlar. Oysa teorinin karşısında bulunan, teorinin yöneleceği maddi gerçeklik'in kendisi bir toplumun zamansal bir kesiti değil, «tarihsel olarak verilmiş bir toplumsal kuruluş» (3) tur. Yani burada gözönünde bulundurulması gereken, tarih içinde sosyal praxis tarafından belirlenen ve üretim güçlerinin gelişme seviyesi, üretim ve mülkiyet ilişkileri, sınıfsal yapısı, kültürü, gelenekleri, dini, insan birikimi, bilgi seviyesi ve diğer tarihî belirlenimleriyle bir bütün olarak varolan ve bu bütünlüğüyle değerlendirilmesi gereken bir toplumsal kuruluştur, bir toplumsal yapıdır.

Tarihî olarak verilmiş bir toplumsal kuruluş, tarihî olarak verilmiş bir şartlar bütününe işaret eder. Verilmiş şartların tarihî temellerine nüfuz ede-

(1) Karl Marx, The Eighteenth Brumaire of Luis Bonaparte.

(2) Burada millileşme ideolojik ve kültürel bir muhtevada değil, özgül maddi şartları, özgül ekonomik yapıyı içeren bir anlamda kullanılmaktadır.

(3) Charles Bettelheim, Sosyalist Ekonomiye Geçiş Sorunları.

meyen dönüştürücü teori ya da pratikler subiektiv kalırlar ve obiekтив güçler içine katılamazlar. Tecrit edilmiş bir durum alırlar. Tarihle beslenmeyen teori toplumsal kuruluşa karışıp, bu kuruluş içersinde gereğince etkin olamaz. Tarihî olarak verilmiş şartlar bütünlüğü karşısında, bu tür temelsiz çabalar, hareketin obiekтив ve toplumsal niteliğinin yerine subiektiv ve bireysel niteliği hakim kılarak sosyal praxis karşısında yenik düşerler. Burada obiekтив şartlar ve subiektiv şartlar meselesiyle bağıntılı, ancak Türkiye'ye has özgül ve değişik bir durumun sözkonusu olduğu söylenebilir. Genel planda obiekтив şartlarla derinden bağlantılı olan, bu şartlarla sıkı bir teori - pratik bağlantısı içinde bulunan ve bu yüzden obiekтивliğini kaybetmeyen bir subiektiv şartlar toplamı (politik bilinç, teori, örgütlenme, parti, ahlâki bilinç vb.), burada yerini, obiekтив şartlardan beslenmeyen, onlarla içsel bağlantı taşımayan, dışardan getirilen ve bu şartlara dikte edilmeye çalışılan, bu yüzden de tek yanlı, saf bir subiektivlik taşıyan; başka türlü bir deyişle, gerçeklikte karşılığı bulunmayan (ontologik korrelatı olmayan) bir subiektivliğe bırakmış durumdadır. Bu subiektivliğin felsefî planda karşılığı ise idealismdir.

Bir toplumsal kuruluş hiçbir zaman soyut ve «saf bir üretim biçimi» (4), üretim ilişkileri ve saf bir sınıflaşma göstermez. Aynı şekilde bir toplumda yer alan çelişmeler bütünlüğü hiçbir zaman yalnızca kategorial analizlerle ortaya konulamaz. Burada gerekli olan, tarih ve pratiktir, o toplumun tarih içersindeki oluşumunun bir ürünü olarak o toplumsal bünyenin kavranmasıdır.

Marksist diyalektik, somut çelişkilerin yapılaştırdığı toplumsal gerçekliği, bu çelişkilerin birbirleriyle olan ilgi ve bağlantılarının ve bu çelişkilerin içinde esas olanın bulunup çıkarılması şeklinde bir tahlille kavrar. Gerçekliğin içine bu yolla girer. Somut gerçekliği oluşturan çelişkiler bütünü, tarihî olarak verilmiş bir çelişkiler bütünüdür. Meseleyi böyle göremek, çelişkiler yumağının zamansal tahlilinde tarihi dışta bırakmak sonucunu doğurur ki, bu durumda gerçekliğe yaklaşımda tarihin yerini soyut kategoriler, soyut şemalar ve soyut kavramlar alır. Genelleştirilmiş, soyut şemalardan hareket etmek ise en başta insanı, genelgeçer bir toplum yapısı varsaymaya götürür. Oysa genel olarak toplum yapısından söz edilemez. Özel olarak toplum yapıları vardır ve bunların sözü edilebilir. Toplum yapısı, ontologik olarak her zaman için özel bir toplum yapısıdır. Genel olarak toplum yapısı ancak bilgi düzeyinde sözkonusudur. O da, tarihî oluş içinde yer alan toplum yapılarının ortak özelliklerinin bir toplamı olarak genel bir kavramayı ifade eder. Her toplum yapısında rastlanan bu ortak özelliklerin dışında kalan özgül nitelikler, bir toplum yapısının tarih içindeki aslî gerçekliğini, o toplum yapısını o toplum yapısı kılan özellikleri verir.

(4) Charles Bettelheim, Sosyalist Ekonomiye Geçiş Sorunları.

Bir topluma kendine has olma niteliğini veren bu özellikler, o toplumun tarihi boyunca elde ettiği, kazandığı özelliklerdir. Ortak özelliklerden hareketle bu özelliklerin kavranması, o toplum yapısının bütünsel olarak kavranmasını mümkün kılar.

Bir toplum yapısının devrimci dönüşümünü gerçekleştirmede kaçınılmaz temel olarak teori, yalnızca marksismi bilmekle kurulamaz. Dönüştürücü teori, yalnızca marksist diyalektiği ve buna bağlı olarak genel dönüştürücü teoriyi bilmek demek değildir. Marksist diyalektiğin bilimsel bir soyutluk gösteren ekonomik ve tarihî kategorileri, somutluğa ancak ulusal gerçeklikte karşılıklarını buldukları zaman kavuşurlar ve böylelikle bir toplumsal bünye için pratikten geçmiş, gerekli devrimci teori biçiminde ortaya çıkarak kendilerini yeni bir aşamada (yeni bir pratikte) bilimsel olarak doğrular ve geliştirirler. Bilim soyut teorilerden hareket eder. Bu teori bir araştırma kılavuzu olarak iş görür ve pratikte ya da tarihte somutlanmasını bulduğu ölçüde muhteva edinerek bilimsel kavramlar ve bilgiler olarak yüze çıkar ve böylelikle aynı zamanda da bize gerçekliği verir, kavratır. Teori, marksist diyalektiği ve onun dönüştürücü metodunu olduğu kadar, teoriyi gerektiren ülkenin zamansal maddi şartlarının tahlilini, o ülkenin toplumsal tarihinin bir ürünü olarak yapmayı ve dolayısıyla tarih bilincini de gerektirir. Türkiye'de genel olarak gözden kaçırılan bu ikinci yön, en azından birinci yön kadar önemlidir. Bu gözden kaçırma durumunun genişlemiş uç şekli, teori fetişismi olarak kendini gösterir. Bu anlamdaki tavır şudur: Elde bilimsel sosyalizm şematığı ve onun çeşitli ülkelerdeki pratiği var. Bunlardan kalkılarak onun Türkiye'ye nasıl uygulanacağıdır sözkonusu olan. Oysa esas tavır şu olmalıdır: Elde Türkiye gerçekliği ve marksist diyalektik kılavuz var. Bu ikili arasındaki diyalektik ilgiden kalkarak bilimsel bir şekilde Türk toplum yapısının dönüşümü nasıl sağlanacaktır? Kılavuz bir araçtır, bir amaç değildir. Amaç Türkiye toplumunun maddi dönüşümünün gerçekleştirilmesidir.

Tarih üzerine yukarda söylenen birtakım genel doğrular, ideolojik aldatmacalarla kendi tarihinden kopartılmış bir aydın tipine sahip Türkiye için ayrıca önem taşır. Batılaşma süreci boyunca genel (çeşitli alanları içine alan) bir kopukluğa ve yabancılaşılmaya itilen Türk aydınının kendi tarihiyle olan bağlantıları Cumhuriyet döneminde resmi ideoloji vasıtasıyla köklü bir biçimde kesilmiş ve o kendi tarihini kaba şoven sloganlar çerçevesinde ve çoğunlukla da negatif olarak görmüştür. Cumhuriyet aydını, bugün, kendi tarihinin 1923'le başlamadığını geç de olsa anlamıştır. Ancak tarihe yönelmede, resmi ideolojik tortulardan sıyrılıp bilimsel bir anlayışa ulaşmadığı için, bu yönde bilinçli bir tavır göstermiş değildir. Bu yüzden de o, tarihi bir problem olarak görememiş ve tarihe çoğu zaman ya bilinçsizce, kendine verilen ideolojik done'lerle bakmış ya da bu konuda bir bilinç gösterdiği zaman bile, bu bilinç, sözkonusu ideolojinin çerçevesi için

de kalmıştır. Böylelikle o, tarihe bilinçle yöneldiğinde, birtakım tarihî yanlışları ya da pratikte yanlışlığı açığa çıkmış ideolojik ilkeleri tarihte doğrulamaya kalkmıştır. (Bu konuda son örnek, Avcıoğlu ve resmi ideolojinin tarih karşısında haklı çıkarılma çabasıdır)

Bu türlü durum ve girişimler, aydın'ı tarih dışı kalmaya ya da birtakım saptırmalarda araç olmaya götürür. Tarihin bilgisine sahip olmayan bireyler, tarihî oluş içersinde araç olarak kullanılmaya mahkûmdurlar. Fakat eğer bu bilgiye sahip olarak sınıfsal seçmelerini yapmışlarsa, o zaman da o sınıf çerçevesinde yerlerini almış olarak tarih sahnesinde yargılanırlar ya da tarihi yapanların yanında yer almış olarak geleceğe malolurlar.

Türk toplumunun geleneksel yapısı nasıldır? Bu yapının evrimi ne gibi özellikler gösterir? İç ve dış dinamiklerin birlikteliğinde Türk toplumunun değişimi nasıl gerçekleşmiştir? Zamanımız Türkiye'sinde sınıfların durumu ve sınıfsal ilişkilerin niteliği ve tarihî temelleri ne şekildedir? Günümüzde ekonomik, toplumsal ve ideolojik yapılar bütünlüğünü kuşatan marksist bir tahlille sınıflar ve sınıf çelişkileri ortaya konulabilirse de, tarih dışta bırakıldığı zaman yalnızca bu tür bir tahlil bize sınıfların niteliğini (ne yönde tavır alacaklarını) vermeye yeter mi? Türkiye'de sınıflaşma mı sözkonusudur yoksa sınıflaştırma mı? Osmanlı Türk toplumunda batı örneği bir sınıflaşmadan konuşulabilir mi? Ya da hangi nitelikte bir sınıflaşmanın sözü edilebilir? Başka bir çalışmanın konusu olabilecek bu tür sorular, zamanımızın teorisi için gerekli öncülleri sağlayacak bilgi ve muhtevayı araştırma anlamı ifade ederler. Ve tarihle olan doğrudan gereklilik bağlantısını kurarlar. Ve bu sorular tarihe bakışta metodik bir problemi gündeme getirirler.

Metodik soru şudur: Türkiye toplum tarihine bakışta, gerçekliğe girme tarzı olarak marksist diyalektikle mi hareket edilecek, yoksa marksist diyalektiğin Batı toplumları tarihine uygulanması olan tarihî materyalizm'in getirdiği evrim modelinden mi yola çıkılacak? Marksist diyalektik, bilgi düzeninde bir çelişkiler mantığı, varlık düzeninde ise bir çelişkiler dinamiği biçiminde anlaşılabilir.

Metodolojik açıdan yapılan bu ayırım ve buna bağlı olarak, aslında bir bütün kuran iki yapı arasındaki ilgi, bağlantı ve çelişkiler, dünyayı değiştirmeye yönelik toplumsal dönüşümlerin en genel platformunu ve insanlık tarihinin ilerleme dinamiğini verirler. Bu platformda marksist diyalektiğin tarihî oluşu tayin eden, onun hareket ettirici gücünü veren prensip olarak gördüğü ve bilimsel olarak temellendirdiği (toplumsal pratikte sınıadığı); maddi planda üretim güçleri ile üretim ilişkileri arasındaki çelişki, siyasal ve toplumsal planda ise üretim aracı sahibi sınıflarla, üretim aracından yoksun bulunan sınıflar arasındaki çelişkidir. Materyalist diyalektik anlayışın tarihi kavrama metodu budur. Ancak bu metod, Batı'dan çok farklı bir yapı gösteren Osmanlı Türk toplumu için farklı sonuçlar verebilir. Şimdiye kadar bu farklı sonuçlardan hep kaçınılmış ya da bu sonuçlar birer

sapma olarak görülmüştür. Oysa, Batı toplum yapılarıyla Osmanlı Türk toplum yapısı arasındaki fark, Batı toplumlarının genelde aynı, özelde farklı olma statüsünden bütünüyle başka bir farktır. Bu, özel şartlar farkı değil yapısal bir farktır. Marx,

«Bernier haklı olarak Türkiye, İran ve Hindistan'dan bahsederken, Doğu'daki bütün olayların temel şeklini toprakta özel mülkiyetin yokluğunda aramalıdır, diyor. Bu Doğu cennetinin gerçek anahtarıdır» (5) derken ve Engels de,

«Gerçekten toprak mülkiyetinin yokluğu bütün Doğu'nun anahtarıdır. Doğu'nun siyasî ve dinî bütün tarihi burada saklıdır» (6) şeklinde bir görüş ileri sürerken, bu yapısal farkın mahiyetine işaret etmişlerdir. Bir toplum düzeninde özel mülkiyetin bulunmaması, üretim araçlarının özel ellerde toplanmamış olduğunu ifade eder. Bu da bizi başka tarihî bir sınıfsal yapılaşmaya ya da başka tarihî bir zıtlık farklılaşmasına götürür. Ancak bu çeşit vargılardan hareketle — ki bu vargılar tarihî gerçeklikten elde edilmiş olsalar bile — tarihî olarak durum böyleyse, şimdi için de durum böyledir şeklinde birtakım sonuçlar çıkarılmayacağı bilinir. Çünkü tarih bir bakıma değişme demektir de. Ve şu da bilinir ki, belirli bir zamanda esas çelişki olan çelişki, başka bir zamanda tali çelişki durumuna dönüşebilir. Fakat o, tali çelişki olarak, yalnızca o olarak da, toplumsal bir kuruluştaki belirli bir unsur olarak önemini korur ve birtakım şartlar biraraya gelince yine ön plara çıkabilir. (Bu son söylenenler Türkiye'de asker - sivil kapıkulu bürokrat tabaka için geçerlidir) (7)

Şimdi, marksist diyalektikle tarihe yönelindiğinde elde edilen sonuçların yeniliği ve farklılığı (kitaplar'a uymayışı) bir sapma anlamı mı taşır, yoksa bu farklılık gerçekliğin kendisinden gelen bir farklılık mıdır? Burada ölçek yine tarih ve tarih içindeki pratik olacaktır. Bu, zorlu, araştırma ve sentez gücü gerektiren bir meseledir ve ayrıca ele alınmak ister. Şimdilik söylenmesi gereken; bu tür bir yaklaşımın dışta bırakılıp, Türkiye toplum tarihine bakışta genel olarak tarihî materyalizmin getirdiği evrim şemasından yola çıkıldığı ve tarihî gerçekliğe model dikte edilmeye çalışıldığıdır. Oysa bu tavır, zamansal olarak günümüzün meselelerini çözmekte geçersiz kalmak sonucunu vermektedir. Bu yöndeki çalışmalar, birtakım teorilere ve stratejik meselâlere gerekli dayanakları sağlamak ve bu yönde de tarihî bütünlüğün belirli kısımlarına ağırlık vererek, tali olanı genel ve te-

(5) Engels'e Mektup, alıntı yapan: Sencer Divitçioğlu, *Asya Üretim Tarzı ve Osmanlı Toplumunu*.

(6) Marx'a Mektup, alıntı yapan: Sencer Divitçioğlu, aynı eser.

(7) Bazı yeniyetmeler meseleyi bu biçimde anlayamadıkları, ya da söylenenleri tahrif etme ihtiyacı duydukları için, bizim geçen yazımızda esas çelişki olarak bürokrat - halk çelişkisini gösterdiğimizi söylemek gafletine ya da aldatmacasına düşmüşlerdir. Oysa meselenin konuluş tarzı, o yazıda da yukardaki gibidir.

mel olanın yerine geçirme çabaları şeklindeki bir eğilimi beraberinde getirdi. Bu eğilim tarihe, ondan yapılacak muhtevaya ilişkin bazı temel çıkarımlar yerine; birtakım teorik önermelere tarihte dayanak aramak biçiminde yüze çıktı. Sözcüleri Feodalite kategorisinden hareket edilerek, Osmanlı toplumunda kısmi olan özel toprak mülkiyeti genel toprak mülkiyet biçimi olarak gösterilip, bu toplum yapısının feodal olduğu ispatlanmaya çalışıldı. (Muzaffer Erdost, Türkiye Üzerine Notlar). Oysa tarihî oluşun belirli bir zamanında hakim üretim biçimi ve hakim mülkiyet biçimini o toplum yapısını ve dolayısıyla o toplumda aynı zamanda varolabilen tali ve değişik üretim biçimlerini ve mülkiyet biçimlerini de belirler. Osmanlı toplum yapısında tali nitelikte özel toprak mülkiyeti olması («has» dirlikleri) gerçeği, hakim mülkiyet biçimi olarak toprakta özel mülkiyete dayanmayan bir toprak rejimi olması gerçeğini ortadan kaldırmaz, değiştirmez. Böyle bir çaba, yani esas olanın yerine tali olanı geçirmek, tarihe ve materyalist diyalektiğe aykırı bir tutumdur.

Bir toplum yapısını dönüşüme uğratmak, değiştirmek yolunda elzem olan teori, o toplum bünyesinde son derece özelleşmiş, bir anlamda yeniden kurulmuş genel teoriye işaret eder, Buradaki genel teori, toplum yapılarını kavramada bilimsel bir kılavuzu, bir çeşit gerçekliğe girme tarzını ifade eder. Bundan ötesi, o toplum yapısının dünya şartları içindeki zamansal gerçekliği ve bu gerçekliği belirleyen tarihî oluşun bilinip değerlendirilmesi (yukardaki kılavuzla) meselesidir. Toplumsal oluşun iç dinamiği, o toplum yapısının tarihî oluşu içersinde yakalanabilir ancak. Ve bu dinamiğin günümüzdeki durumu ve gelecekte aldirılacağı şekil, bu tarih bağlantıları gözönünde bulundurulursa hedefe varmış bir şekil olabilir. Bu bakımdan Türkiye için, marksist diyalektiğin dönüştürücü teorisi, bir uygulama pratiğini değil, bir yeniden kurma teoripratiğini gerektirir. Türkiye'de bu yönde, toplumcu teori ortaya koyma yolunda çalışmalar yapanlar, daha önce belirtildiği gibi, «a priori» kategorilerden hareket ederek, tarihî oluşu bu kategorilere uydurmaya çalışmaktadırlar. Oysa değişen gerçekliği, bu değişim süreci içinde, yani tarihi içinde kavramaktır önemli olan. Böylelikle tarih, devrimci dönüşümü içselleştirmede ve onu mümkün kılmada teorik bir gerek olarak ortaya çıkmaktadır.

Son olarak şu söylenmelidir: Günümüz açısından tarih problemi'nde gözönünde bulundurulması gereken önemli nokta, temel amacın bir bütünü bütünsel olarak kavranıp, değiştirilmesi olduğudur. Onun bir yönüne, tarihe ya da şimdiye ağırlık vermek, gerçeklik karşısında, sosyal praxis karşısında yenik düşme sonucunu verir.

bedreddin üzerine şiirler : VI

beyazıd paşa

gün akşamlıdır devletlim
elbet biz de ölürüz

gözüm hep o asılmışta kaldı

sanki karanfil zülfünü dökmüş de
şimşir topuzlu bir gürz
indirilmiş gibi tanyerine
kanlıydı kartal kanadı
bir tarikat değneği gibi
pürüzsüz ve düz
bir beden, asılmış

gözüm hep onda kaldı

susan yazdı, konuşan güz
usuldu, uzundu akşamın boyu
sanki tüy bacaklı bir tazi
yahut kırmızı ve koyu
bir masaldı, tarçından ve süssüz
bir beden, asılmış
gözüm hep onda kaldı

gün akşamlıdır devletlim
elbet biz de ölürüz

BATILAŞMA VE AYDINLARIMIZ

«Batiya doğru... Gidiyoruz Batiya doğru. Bir kez çıkmışız yola, kimse durduramaz artık... Peki ya hangi Batiya? Bugünkü Batiya gitmekle iş bitmez, gerçekten, şöyle içinden anlayıp benimseyemeyiz bugünkü Batı uygarlığını. Bütün geçmişini incelemek, öğrenmek, kavramak gerekir... İş batı kafasını, Avrupalı kafasını edinmekte. Avrupalılar bugünkü kafaya, bugünkü medeniyete, bugünkü düşünceye yunancayı, latinceyi öğrenerek ermişler, eğitimlerinin temeli o diller olmuş. Demek büyük bir güç var o dillerde.» (Ataç, 1957).

Evet, Ataç ne ilki ne sonu bu soy yozlaşmış, sapkın görüşün. Nurullah Ataç, Hammer mütercimi Mehmet Ata beyin oğlu. Cumhuriyet yönetiminin maaşlı sözcüsü. O dönemin resmî görüşü de pek farklı değil. Inkılâplar arasında daha kolay batılı olabilmek için hristiyan dinine geçmeyi akıllarından geçiren yöneticilerin pek tabii ürünü Ataç...

Ataç öncesinde en kabasından bir Abdullah Cevdet var ki... «Dr. Abdullâh Cevdet Cumhuriyetin ilânından iki yıl sonra Türkiyenin Batı ile teması bakımından oldukça garip karşılanan bir tezini ileri sürmüştür. Bu da 'Türk kanına kan ilavesi'dir. Doktora göre, Türkiye dahilinde İtalyan ve Almanların muhaceretini sağlamak, bunların Türklerle evlenmelerini mümkün kılmak, 'kanlarını kanlarımıza ilâve etmek' müspet sağlık politikası olabilirdi.»

Abdullah Cevdet gerçekte bir Osmanlı aydını. Sonu gelmiş, iktisaden ölümü kesin Osmanlının Cumhuriyete bıraktığı kötü miraslardan, son çırpınma, can çekişme örneği.

Cumhuriyetimizin dramı, hemen başta girdiği çıkmaz, ta Tanzimat'tan bu yana Osmanlının kurtulma debelenmeleri sırasında sarılınan Batılaşma çaresine (kötü mirasa) tereddütsüz sahip çıkması. Batılaşmanın ekonomik temelinden bihaber olması (belki, bihaber görünmesi). Osmanlı aydınının, özellikle Cumhuriyette de söz sahibi olan ve hattâ Cumhuriyetin resmî sosyologu sayılanların idrak güçleri ortadadır. En basitinden bir ede-

biyat meselesindeki görüşü; «Bizde klâsik bir edebiyatın meydana gelmesi için bizim de eski Yunan ve Latin edebiyatlarına kadar çıkmamız, onların meziyetlerini anlamamız ve bunu kendi bünyemize uydurmamız lâzım gelirdi.» (Z. Gökalp, 1918). olursa, ne şartlarda bugün hâlâ ayakta olduğu muza şaşarız. (Ataç'ta yunan - latin kültürü ile Gökalp, kafa değiştirme ile de Abdullah Cevdet yansıyor.)

Aslında Tanzimat'a kadar giden Batılâşma tarihi, Osmanlının kendinden, tarihinden ve en önemlisi yüklendiği objektif tarihî sorumluluktan kaçmasının başlangıcıdır da. Böylece Osmanlı İmparatorluğu, dünya üzerinde ve tarih içinde işlevini yitirir. Burada üstünde düşünülmesi gereken meselelerden biri, onun elinden amacının nasıl alındığının farkedilmesi meselesidir. Bunun sakız hikâyesi, olumlu bir gelişim gibi, okul kitaplarından profesör incelemelerine kadar yazılmıştır. Bu açıdan bakılırsa, bütün yazılanların tersinden okunması daha yararlı... şartlanma o kadar derin... çıkmaz da.

Batılâşmaya kısmen karar veren Osmanlıyla başlayan ve Batılâşmayı kesinlikle kabul eden Cumhuriyet dönemiyle en aşırı uca varan yeni değerler sisteminin biricik kıstası, Batı kültürü olmuştur. Batı kıstası Osmanlıda yalnız askerî ve kültürel muhtevalar çerçevesinde yorumlanırken, Cumhuriyette devlet idaresinden kanunlara ve hattâ yeni bir tarih aranmasına kadar ulaşır. (Özellikle birinci ve ikinci tarih kongrelerinin konularına bakılmalı.) Bu arada «kurtuluşçu» aydınlar, ağırlıklarını kapitalist sistemden yana koyarlar.

Türkiye halkının tarihî mirası ve günümüzde de en âcil meselelerinden biri olan Batılâşma meselesi üstünde çok durulmuş, çok yazılmıştır. Yukarda örneklerini verdiğimiz ters - zararlı görüşlerin yanısıra meseleye doğruca, arızî yaklaşanlar da vardır. Bunlar daha çok sentezci bir yaklaşımla yoruma giderler. Hemen akla gelenler: P. Safa, A. H. Tanpınar, A. İlhan gibi. Bunlar ya islamî açıdan, ya bireysel açıdan, ya «marksçı - atatürkçü» açıdan yaklaşan, temele inemeyen, yüzeyde kalan görüşlerdir. Bir bölüm aydınımız da yaygın bir yorumla, «Batıyı yanlış anlamak» ya da «yanlış Batılâşmak» gibi daha kötü, daha bitirici görüşü savunurlar... «Türkiye için batılâşmak gerçek mânâsıyla Türk ve batılı unsurların kaynaşımından: vücut bulacak bir sentezdir» (T. Z. Tunaya, 1960) gibi, «Türkiye ancak Batıya rağmen Batılâşabilir.» (N. Berkes, 1965) gibi.

Yöneticisinden eli kalem tutan aydınına kadar çoğunlukla açık - kapalı hıyanet içinde olan bir memleketin hâlâ ayakta kalmasının nedeni, herhalde pasif de olsa direnişini yitirmeyen halk olsa gerek. Türkiye halkı, Türkiye insanı henüz kendinden umudunu kesmiş değil. Kendi ifadesini bulunca da düşürüldüğü sırat köprüsünü kolaylıkla atlayacağı kuşkusuz,

Geçen sayımızda da anlatmaya çalıştığımız gibi, esas çelişki zemininde kökünü tarihte bulan gündelik şartların en âcil yönlerinden biri, batı-do-

ğu meselesinden doğan çelişkileri; Türkiye halkının Batıya karşı kesin tarihî direnci göz önünde tutularak önemle üstünde durulacak, irdelenecek, yeni açılımlara götürülmesi şart bir ana olgudur.

Ancak ta Osmanlıdan günümüze kadar Batılaşma belâsına ister duygusal ister belirli bir sistem içersinde karşı çıkan, tehlikeyi işaret eden osmanlı - türk aydınlarının çabaları unutulmamalıdır. İslâmcı Sait Halim Paşa'dan Mehmet Akif'e, bireyci Yahya Kemal'den Tanpınar'a, marksist Kemal Tahir'e, İdris Küçükömer'e, Selahattin Hilav'a kadar daha birçok yazarımız bu mesele üzerinde dikkate değer, önemli yaklaşımlarda bulunarak Batılaşma aldatmacasına gerek sezgisel gerek bilimsel açıklık kazandırmışlardır. Özellikle bu son yıllardaki marksist yaklaşım Batılaşmanın maskesini kesinlikle düşürmüş, bu meseleye hâlâ doğru açıdan bakmak istemeyenlerin gözlerine sokmuştur. İdris Küçükömer 1969'da şöyle der: «Batıcı akımın bu özelliklerini, batı açısından bakarak değerlendirdiğimizde, onda batının çıkarlarına aracı olmak durumuna düşmüş bir akım niteliği buluruz.» Kemal Tahir de romanlarıyla olsun, yazılarıyla olsun Batılaşma meselesine gereken önemi vermiştir: «Bizi Batılaşmaya zorlayan batılılar, bir yandan içimize sızıp sosyal bünyedeki dünyamızı öğrenmeye çalışırken, batıdaki topraklarda başkaldırmaların fişkırmasıyla, batı topraklarımızı hızla elimizden almaya çalışmışlardır. Bunda başarı sağladıkları da görünüyor. Bir başka batı namussuzluğu da batılılara teslim olunduğu dönemlerde, gerek orduda gerek ekonomik - sosyal alanlarda - müesseselerde - yaptıkları derin incelemelerden bizleri kesinlikle habersiz tutmaları... Bu inceleme gerçeklerine dayanarak bilimsel eleştiriler yapacaklarına, kendilerini vatana musallat eden vatan hayını idareci kadroları sürekli olarak övmekle yetinmeleridir... Tarihte yerli vatan hayınlarını vatansever, vatan kurtarıcı gibi geçerli kılmalarının, okullarda çocuklara böylece belletmeye kalkışmalarının nedeni, bu vatan ihaneti suçunda yabancı düşmana sadakatle hizmet ettiklerindendir.»

Şimdilerde bu alandaki mesele, resmî tarih görüşü tuzağından gitgide kurtulmakta olan aydınların 'aldanış şoku' içinde başka tuzaklara düşmemeleri gerektiği. Bilinen gerçek, aydın tabakasının maddî üretim ilişkilerinden genellikle kopuk oluşu, bu yüzden düşüncede kalıp maddî hayat içinde iflâs eden kurtuluş yollarına kolayca kapılanmasıdır. Söz konusu iflâsın da iç ve dış hangi egemen güçlerin yararına işlediği açıktır.

"MİLLÎ KURTULUŞ TARİHİ" NE SORULAR VE YAKIN TARİHE BAKIŞTA YORUM AÇISI

Gün geçmiyor ki, «... millî tarihimizi bize yeni baştan öğretmek» savında bir kitapla karşılaşmayalım. 1960 sonrasında, tarihsel açıdan da bir boşalma gerekliliği duyuldu. Günümüze sağlıklı, objektif bir bakışın, geçmiş konusundaki sınavı kesinlikle vermiş olması şarttı. Kimi bir aydın fantezisi saydı bunu, kimi daralmış küçük burjuvanın günlük hatalarını örtme çabası... «Tarihe yönelim» de böyle yönsemelerin de görülebileceği, fakat böyle yönsemelerin tümünün, tarihsel materyalist araştırmalara set çekmek bir yana, onları zorunlu kıldığı açıktı. Tarihsel materyalist görüşün düşebileceği en önemli tuzakları gene geçmiş belirliyordu... a) Bu görüş, geçmişteki «memur ilericilik» in yargılarını kesin bir eleştiri süzgecinden geçirmezse, onun düştüğü yanlışları tekrarlayarak daha vahim sonuçlara yoi açabilirdi; b) bu görüş, kendisi içinde bir formalizm tuzağına düşebilir, tarihsel olaylar konusunda «şemacı» bir anlayışta kalabilirdi. Toplumsal gerçekleri, teoriyi doğrulamak pahasına harcayabilirdi; c) ayrıca, «memur ilericilik»in de son dönemde marksçı verileri kullanmaya kalkması, doğru'dan kalkıp yanlış'a varmada marksçılığı kalkan olarak kullanması, kavram ve yorum kargaşası yaratarak bir yanılgılar çemberi doğurmuştu. Bu, kırılmalıydı.

Bir başka talihsizlik, 1923 - 1960 döneminde tarih adına en klasik temellerden bile uzaklaşmış olmasıydı. Bu dönemin sahte, son tahlilde birbirine yarayan tarihsel ikilemi, laiklik (Batılaşmacılık) -islâmcılık (Doğuculuk) biçimindeydi. Bu ikilem son yıllara kadar «ilericilik - gericilik» le eşdeğer tutuluyor; iki ayrı ideolojik muhteva ve yönelimin bilimsel yöntemlerle karışmasından yarar umuluyordu. (Şimdi de böyle çabalar var. Ve yukarıdaki a-b-c gerekleri yerine getirilmezse, büyük zararlar verebilir.)

1923 - 1960 yılları arası, aslında bir «tarihsizlik» dönemidir... «Yanlış tarihlenme» de diyebiliriz bu dönemin tarih karşısındaki tutumuna. İlgiyle gözlenirse, 37 yıllık koca bir dönem sistemli bir kargaşa ile geçirilmiş-

tir. «Yanlışın alternatifi gene yanlış» konmuştur o dönemde ve bu giderek resmîleştirildiğinden, yasalarla korunduğundan, ilkokuldan üniversiteye temel eğitimin ayrılmaz parçası haline getirildiğinden okuryazarın önüne kalın duvarlar çekmiştir.

'Yeni' görünen o kadar çok şey vardır ki bu dönemde, eski'nin çöplüğüne sorumsuzca atılan her değer, yeni'nin yaldızlı çerçevesini o kadar ısıttığı sanılmıştır. Yaldızlı yenilik çerçevesi, Batılı emperyalist çıkarların «barbar, uygarlık dışı, yok edilmesi gerekli, Avrupa'dan atılması şart, Orta-doğu hammadde kaynaklarına uzanan eli mutlaka kırılmalı...» dedikleri Osmanlı hariç, her türlü tarihsel yaklaşıma tıka basa açıktı. Özellikle, Türkiye'yi Avrupa ülkeleriyle birleştirip 'aynılaştıracak' bir tarih edinilmeye çalışılmıştı. Daraltılmış, çevre halkları toparlayıcı misyonu elinden alınmış, hammadde kaynaklarından uzaklaştırılmış, içe ve dışa karşı kapitalizmin yasalarına 'evet' diyen bir ülke, artık Batıya «kabul ediliyordu». Medenî olduğu belirtiliyor, kendisi de bunu sağlamak için var gücüyle çabalıyordu!

1930'ların resmî kültür tarih edebiyat siyaset ekonomi kimya savaş feni dergisi «Ülkü» de, şöyle satırlara sık sık rastlanır: «... bugünkü medeniyet yunan zekâsının temadisinden başka birşey değildir... (Yunanlılar Graklar'dan, Graklar da Türkler'den geldikleri için bu medeniyet yine Türk medeniyetidir.)» ... (sayı 40, haziran 1936, s. 267)

«Türk inkılâbı, birçok milletlere önyak olmuştur. İtalya faşizmasından, Alman nasyonal sosyalist inkılâbından, Amerika'da Rozvelt hareketlerinden evel Türk inkılâbı, halkçılık, miliyetçilik ve devletçilik temelleri üzerinde lâik ve inkılâpçı bir cümhuriyet esası kurmuştur.» («Ülkü»... Halkevleri Mecmuası, sayı 13, mart 1934, s. 26).

Örnekleri daha da uzatabilir, şaşılacak kertede korkunç olanlardan bugün de inanılan, savunulanlara kadar gelebilirdik. Konumuz şimdilik bu değil. Fakat kabaca belirtebiliriz ki, Osmanlı dönemindeki yarı efsaneci -yarı kronikçi, tasvirici tarih anlayışı, Cumhuriyet döneminde tersine ideolojik kayıtlarla sürmüş; uydurma bir medeniyet - ideoloji - doktrin uçayağı üstüne oturtularak doğmalarını koymuştur. En belirgin özelliği «tarihi yapan kişi» kavramını yeni kılıflar içinde hortlatmasıdır.

Bu dönem içinde hiç mi yoktur «doğru konuşan» tarihçi? «Yoktur» demek karamsarlık olmaz. Ancak «doğru malzeme getiren» tarihçilerden söz edilebilir. Bunlar ya resmî ideolojiye (başka bir ideolojik açının ağzından) karşı olduklarından, ya da klasik tarihin bilimi ve yöntemlerine sadık kalmak istediklerinden «doğru malzeme» derleyebilmişler; ancak tarihsel materyalizmle uzak yakın ilgi kuramadıklarından (bilimsel değil 'ideolojik' açığı yeğlediklerinden), çağdaş olamamışlardır, doğru konuşamamışlardır.

Doğan Avcıoğlu ve «Türkiye'nin Düzeni»

Doğan Avcıoğlu'nun yeni kitabı, «Millî Kurtuluş Tarihi /1838'den 1995'e»; birinci kitabın altbaşlığı, «Emperyalizm Karşısında Türk Aydınının Aymazlığı ve Tam Bağımsızlık»...

Kitaba yaklaşıırken, gerek Doğan Avcıoğlu'nun siyasetçi olarak niteliklerini, gerek önceki çalışmalarını tanımak şart. Siyasetçi olarak tanımak şart, çünkü Avcıoğlu gibi gündelik politikaya iyice karışmış yazarlar, o politikanın kısa vadeli isterlerine kimi zaman öyle ağırlık veriyorlar ki, derleyip yazdıkları hem tarih açısından yanlış oluyor, hem de gelecek için sap-tırıcı roller oynayabiliyor. Önceki çalışmalarını tanımak şart, çünkü yeni çalışmalarında nereden nereye varabildiklerini (ya da varamadıklarını) sap-tamakta yarar var.

«Türkiye'nin Düzeni»nden (yeni bas. İstanbul 1973) öğrendiğimize göre, Avcıoğlu Fransa'da siyasal bilimler ve ekonomi okumuş, bir süre akademik kariyer yapıp, «Ulus», «Akis», «Kim» gibi CHP yayın organlarında çalışmış. 1961'de İnönü «kontenjanından» Kurucu Meclis'e girmiş. 1961 Anayasasının hazırlanmasına katılmış. «Yön»ü çıkarmış (1961 - 1966), Türk - İş Araştırma Merkezi Müdürlüğü görevinde bulunmuş, «Devrim» gazetesinde başyazarlık, genel yayın müdürlüğü yapmış.

Görüldüğü gibi, siyasal çıkışı CHP'den, kontenjan milletvekilliği ise gene CHP yoluyla. Zamanla, partinin bilinen 'demokratik'liğinden koparak 1961 - 1965 arası altın çağı! aramaya başlıyor. (Bu, 1923 - 1938 altın çağını aramaya benzemekte, ve ülkemizin şimdiki durumunda bu dönemlerin belirleyici payını görmek istememektedir.) Kısacası, 27 Mayıs şartlarını yinelemek, kısa vadeli politik platformlar için müdahaleci memur geleneğini kullanmak stratejisini benimsiyor. (Dönemi içinde, bir tür «Kadro» anlayışı.) Memur ilericilerce alınan iktidarın, seçim yoluyla AP'ye terki, Avcıoğlu ve çevresinin CHP'yi idare-i maslahatçılıkla suçlamasına yol açıyor. «Yön», aydın çevrelerdeki dizginsiz, disiplinsiz, romantik ve heterojen boşalmayı bu yönde kanalize etmek çabasıdır özetle. (İlerde sol cephe içinde beliren 'kuyrukçu' eğilimlerin çoğu, «Yön» den kaynaklanır.)

Aynı eğilim, hemen 1971 öncesinde Parlamento Dışı Muhalefet (PDM) teorisyenliğine girer ve gene 27 Mayıs şartlarını arama yolundadır. Bu süreçte karşılıklı eleştiriler, «Yön» ve «Devrim» hareketlerinin son tahlilde kesinlikle 'marksçılık dışı' olduğunu kanıtlar ama, bazı sol çevreler 'memur ilericilik' için 'sol kemalistlik' terimini icat ederek bu akımla müşterekler ararlar, Derken 12 Mart kopar. «Devrim» gazetesi «ordu, antikemalist gidişe 'artık dur' dedi... Açıkça, güdümlü parlamentoculuğa doğru» diye manşet atar (sayı 73, 16 Mart 1971). Aynı sayıda Doğan Avcıoğlu, Bakış adlı sütununda «Büyük komutanlar, muhtıralarında, mevcut duruma bütün devrimcilerin katılacağı doğru bir teşhis koymuşlardır» der. (Herhalde dev-

rimcilerden değil, «Devrim» cilerden söz etmektedir!) Ve gazete bütün meselenin 'kemalizm - antikemalizm'den ibaret olduğunu ileri sürer.

Fakat büyük tutuklama kampanyaları arasında Avcıoğlu ve çevresi 'Maddanoğlu cuntası' adı altında gözaltına alınır; kısa süre içinde de salınır. (PDM'ciler dışardadır, Parlamento İçi Muhalefetçilerle gerçek sosyalistler ise sürekli tutukluluk içinde en ağır cezalara çarptırılmaktadır.)

Avcıoğlu'nun «Millî Kurtuluş Tarihi»nden önceki eserleri, «Türkiye'nin Düzeni» ve «Devrim Üzerine»dir. «Türkiye'nin Düzeni»ne bir göz atılırsa, kitabın tümüyle belge montajına dayandığı, tasvirici - özetçi anlayışla kaleme alındığı; yukarıda kabaca özetlenen memur ilerici gündelik politikanın bu yolla bilimselleştirilmeye çalışıldığı görülür... İlerde kanıtlarıyla ortaya çıkacaktır ki, «Millî Kurtuluş Tarihi» de aynı anlayışın kendini gözden geçirmeye, özleştiriyeye hiç yanaşmadan tarihsel temeller arama çabası ve bulma savından ibarettir.

«Türkiye'nin Düzeni»nde 1188 sayfalık bir bilgi derlemesi ve araya sokulmuş, sonuca hazırlayıcı savlar, gele gele şu sonuca varıyordu: «Ülkemizin bugünkü gelişme aşamasında, milliyetçi devrimciler bir kez daha ön planda rol oynamaya aday gözükmektedir»... (s. 1191). Sonra hedef ve hedefe ne yolla varılacağı hakkındaki yargı: «Türkiye'mizin içinde bulunduğu şartlarda hızla kalkınması ve çağdaş uygarlık düzeyine bir an önce ulaşması için tek çare olarak gördüğümüz 'millî devrimci kalkınma yolu' Kemalist tezin temele indirilmesi ve böylece Atatürk devrimlerinin devam ettirilmesinden başka bir şey değildir.» (s. 1193). Temele indirme denen şey de daima bir özlemdir onlarda: «Milliyetçi devrimciler, daima bir halk özlemi taşımışlar, 'Halka Doğru' ve 'Halkçılık' hareketlerini başlatmışlardır.» (s. 1191).

«Türkiye'nin Düzeni»nde marksçı bir çözümleme, tabii kesinlikle yoktur; varılan sonuç da bunu belgeler, Sınıfsal çözümler yerine 'halk, halkçılık' vb. terimler kullanılmakta, ülkemizi 20 yıl içinde çağdaş (hangi?) uygarlık düzeyine ulaştıracağı ileri sürülen 'milliyetçi devrimci kalkınma yolu', bir aydın despotluk biçiminde formüle edilmektedir.

Tarihsel gelişme kişilerin eylemine, varlığı ya da yokluğuna bağlanmakta; sürekli olarak bir 'cumhuriyet eksik halkçılık modeli' konarak, önümüzdeki aşamanın 'tam halkçılık' olduğu söylenmektedir.

Avcıoğlu, «Türkiye'nin Düzeni»ndeki Sonuç bölümünde, «Yeni yanıllara düşmemek ve geçmiş yanıllardan gereken dersi almak için ekonomik ve toplumsal tarihimizi iyi öğrenmeliyiz.» demektedir. Haklıdır. Ve «Türkiye'nin Düzeni»nde, bu söylediklerini gerçekleştirememiş, üstelik 1968'den (kitabın ilk baskısı) 1973'e gelene dek, kitabına bir göz atma zorunluluğunu da duymamıştır. Yazar, bakalım millî tarihi yeniden öğretme savındaki yeni kitabında ne durumdadır...

«Millî Kurtuluş Tarihi» — I'in amacı :

Avcıoğlu'nun yeni kitabı, arka kapakta şöyle niteleniyor: «... alışılmış anlamda bir tarih kitabı değildir. (...) Türkiye'nin Düzeni kitabını bütünleyen, onun eksik bıraktıklarını doldurmayı amaçlayan bir inceleme sayılabilir. (...) Tek bir sözle, Birinci Kitap'ta halktan kopuk yurtsever Batıcı aydının dramı dile getirilmiştir. (...) millî tarihimizi bize yeni baştan öğretmektedir.»

I. Kitabın birinci bölümünde genellikle belgeler yoluyla anlatılan, İngiliz emperyalizminin Osmanlı İmparatorluğu ve bağlı ülkeler üstüne amaçları. Birinci Dünya Savaşı, İşgal ve Kurtuluş Savaşı... Açı, «Emperyalist Devletlere Karşı Çıkmadan Antiemperyalist Bir Savaş» yapıldığı!.. İkinci bölümse, düşünülen kurtuluş yolları ve bunların eleştirilerine ayrılmış.

Önsözden anlaşıldığına göre, Avcıoğlu kişisel bazı motifler de koyarak onların dolaylı yoldan eleştirisini öngörüyor. Sözcüleri, Kurtuluş Savaşı üstüne yorumlarını doğru bulmadığı, «Türkiye'nin tarihi zaten bir gün yeniden yazılacaktır» diyen İdris Küçükömer'i anıyor. (s. VII).

«Ünlü bir romancımız» diyerek ad vermeden bazı eleştirilere girişiyor. (s. 121). Bilimsel olduğu ileri sürülen ve kategorik soyutlamalardan uzak bir kitapta bulunmaması gereken bir tavırla yorumlar yaparak, bu romancımızın «etkisiyle Atatürk'ün İngilizlerle ilişkileri bazı ilerici çevrelerde çok yanlış değerlendirmelere yol açtığı için» gibisine laflar ediyor. (Kim bu romancı? Kemal Tahir! Niye adını vermiyor Avcıoğlu? Çünkü Kemal Tahir'in, sözü edilen türde bir yazısı yoktur. Neye dayanmaktadır Avcıoğlu, kaynak göstermediğine göre? Herhalde söylentilere! Kendisine ve meraklılara, adı geçen yazarın bu konudaki bir yaklaşımı için, Yeni Dergi'nin 105. sayısını okumalarını salık veririz. Kemal Tahir'in bu konudaki görüşü orada özetle yer almaktadır. Ve Avcıoğlu'nun kitabından yaklaşık 1 yıl önce yayınlanmıştır!)

Millî tarihimizi bize yeni baştan öğretecek bir kitabın, aydın sorununu öne alarak işe girişmesi de hayli ilginçtir. Birinci kitabın adı (Emperyalizm Karşısında Türk Aydınının Aymazlığı ve Tam Bağımsızlık), bu anlayışı yeterince yansıtmaktadır. Görüş açısı kitabın amacına uygun olabilir, ama bu açının yanlış olduğunu hemen belirtmeliyiz. Bir millî kurtuluş tarihinin belirleyicisi, kesinlikle aydın değildir. Hele tek tek 'kişiler' hiç değildir. Aydın tek başına aymazlığı, son tahlilde gene kendi yanlışlığı veya ihanetini belgeler. Aslolan, bu aymazlığın toplumsal yapı içindeki yansımaları, devlet ve hükümetlerdeki (belirleyici olabilen) etkileridir. Yoksa, tarihin ırmağını düzüne ya da tersine akıtmak, olumlu ya da olumsuz hiç bir aydın tekinin elinde değildir. (Ama görülüyor ki, Avcıoğlu işi X ölünce her şey bozuldu, keşke Y bilinçli olup Z ile işbirliği yapsaydı, memleket kurtu-

lurdu, tavrıyla anlatmaya girişmiş.) Bu aydın teki, 'halk özlemi' taşısa da, 'halka doğru halkçılık' yapmaya çabalasa da. Meğer ki, Avcıoğlu'nun 'milliyetçi devrimcisi' değil gerçek bir 'sosyalist' olsun.

Avcıoğlu'nun yöntemi

«Millî Kurtuluş Tarihi» de, «Türkiye'nin Düzeni» gibi bol belgeye dayanıyor. Yazar, «durumu hiç bir peşin fikre kapılmadan olduğu gibi saptayabilmek için yalnızca belgeleri ve olayları» dile getirdiğini belirtiyor. Gerçekten, kitabın yarısından çoğu alıntılardan ibaret. Ve birkaç Batı kaynağı dışında bütün belgeler, hemen hemen okurun eli altında bulunan eserlerden...

Avcıoğlu'nun bilimsel yöntemi konusunda ilginç bir yazı, «Ant» dergisinin 119, 120 ve 121. sayılarında yayınlanmıştı (Türkiye'nin Düzeni = Montaj Bilim», Demirtaş Ceyhun). Yazarın dünya görüşü, 'kapıkulu ideologluğu' biçiminde formüle ediliyor ve şöyle deniyordu Ceyhun'un yazısında: «Yani yazar, bu eserinde, belirli bilimsel araştırma yöntemlerinden birini kullanarak Türk Toplumunu (ya da Anadolu Toplumunu) üzerine bir incelemeye girişmekten ziyade, XVI. yüzyıldan bu yanaki bazı toplumsal fenomenleri, o fenomenleri yaratan sosyal olgu ve olaylar bütünlüğünü de irdelemeden ve sadece anılardan yararlanarak, bir kronolojik tarih taraması biçiminde derlemekle yetinmiştir.» (sayı 119, s. 8).

Avcıoğlu'nun yeni çalışmasında, yöntem açısından herhangi bir değişiklik söz konusu değildir.

Yukarıdaki yargıya bizim eklemek istediğimiz, anılardan ve belgelerden yararlanmanın (Avcıoğlu gibi, salt onlardan 'yararlanmanın') son tahlilde bir seçmecilik olduğudur. Bilinir, Kutsal Kitabın belli yerlerini çizerek şeytan da kendisini haklı çıkarabilmektedir. Kaldı ki, yakın tarihsel olayların orta yerindeki kişilerden çoğu ya anılarını yazmamıştır, ya da İngilizcesini başka Türkçesini başka yazma beceriğini göstermişlerdir (bu konuda, Namık Sılay'ın «Türk'ün Ateşle İmtihani» / Halide Edip —Dost, sayı 23— adlı yazısına bakılabilir). Gene 'anı yazma durumunda olup da susanlar'dan Refet Bele Paşa ile Rauf Orbay'ın «Bu milletin her şeyi yıkılmış, bir İstiklâl Harbi ayakta, hatıralarımı yazayım da, ONU da ben mi yıkayım?» dedikleri de —gene anılarda— söylenmektedir (Münevver Ayaşlı, «İşittiklerim... Gördüklerim... Bildiklerim...» s. 9, 10).

Görüldüğü gibi, anılar, hattâ objektif belge niteliğinde kaynaklar, bir kesinlik taşımayışları, bakış açısına göre değişik şeyler söyleyebildikleri, Avcıoğlu'nun dediğinin tersine «peşin fikirleri doğrulamakta da işe yaradıkları» bilinen yan bilgiler içerirler.

Bu yan bilgi kaynakları, ancak bilimsel bir dünyagörüşünün uygulandığı incelemelerde işe yarayabilirler. «Türkiye'nin Düzeni» ve «Millî Kurtuluş

Tarihi» tipinde tarih taramalarında kullanılmaları, sakıncalar doğurur. Hele bu sakıncalar tahrif niteliğindeyse...

Örnek verelim: Avcıoğlu, başımıza gelenleri 'aydının aymazlığı'na bağladığından ve yola böyle çıktığından, sürekli olarak sorunları bu yöne çekmekte, sürekli olarak kendisini doğrulayacak belgeler aramaktadır; kitabının 237. sayfasında, Ali Fuad Cebesoy'un «Moskova Hatıraları»ndan 'eksik' bir alıntı yapar ve yargısını bu eksik alıntıyla doğrulamak çabasına girer. Moskova'daki İngiltere Ticaret Kurulu Başkanı Hudson, (Avcıoğlu bunu 'Hodgson' diye veriyor) Rusya Büyükelçimiz Cebesoy'u Rusya ile ilişkilerimiz konusunda 'uyarmaktadır'; Cebesoy, durumu İngiltere'nin tutumu karşısında resmî bir zorunluk diye niteler ve Avcıoğlu türkçeleştirmesiyle şöyle der: «İngiliz milletinin sağduyusunun bir gün bunları algılayacağına kesinlikle inanıyoruz. İşte bunun için İngilizlere düşman olmayı hatırimızdan geçirmiyoruz ve sabrediyoruz.» («Millî Kurtuluş Tarihi», s. 237; «Moskova Hatıraları», s. 261-262). Ve Avcıoğlu hemen yorumunu yetiştirir: «Generalin önerisi, görülüyor ki, 'Bizimle anlaşın, biz de sizin sömürgelerinizi koruyalım' anlamına gelmektedir.»

Oysa söz konusu öneri, 'generalin' kişisel fikri değil, o dönem Türk Hükümetinin görüşüdür. (Nasıl Hudson'un görüşleri bireysel değilse; ve konuşma, Foreign Office'e bildirilecekse...) Bu, Cebesoy'un konuşma biçiminden açıkça anlaşıldığı gibi, alıntıyı izleyen ve Avcıoğlu'nun gözünden kaçmaması gereken cümleden de bellidir: «... sabrediyoruz. Hatta bından dolayı **aramızda** akdedilmiş itilâf mucibince, Fransız esirlerini serbest bırakırken İngiliz esirlerine de aynı muameleyi yapmakta **hükümetim** tereddüt etmemiştir.» (Cebesoy, s. 262).

Avcıoğlu'nun eksiltmeli belgeciliğine başka örnekler de bulunabilir. Bunların en ilginçlerinden biri, İngiliz ajanı Albay Stokes'tan Lord Curzon'a yazılan rapordur. Raporun özü, İngiliz emperyalizminin I. Dünya Savaşı sonundaki uzun vadeli stratejisini açık seçik yansıtır. (Burada, Avcıoğlu'nun önsözüne bakmak yararlı: «... millî mücadelenin... o günlerin '1 numaralı' emperyalist devleti İngiltere'ye karşı değil, Yunanistan'a karşı yapıldığı, İngiltere'nin hakem durumunda bulunduğu, Lloyd George Yunanlıları desteklerken, Lord Curzon ve askerlerin Kemalistleri destekledikleri ileri sürülmüştür... görüşün sahibi Sayın Prof. İdris Küçükömer...» s. VII)

Albay Stokes'e gelince, bu İngiliz ajanı şöyle der raporunda: «Diğer taraftan Türklerle Bolşeviklere karşı birleşirsek Yunanlıların Türkiye aleyhine geliştirilmesi politikasını terk etmeliyiz. Böyle hareket edersek İslâm dünyası bizim yanımızda olur. Bu bizim Doğu İmparatorluğumuzun devamı için hayati bir sorudur. İslâm devletlerin bize karşı birleşmeleri korkusunu ortadan kaldırmalıyız.

Sunnîler ile Şiiler arasındaki zıtlık büyüktür, biz bu zıtlığı daha da geliştirebiliriz. Mustafa Kemal ile Tiflis'ten temas kurabiliriz, emrinizi bekli-

yorum...» (The British Documents on the origin of the war 1896 - 1914/ve/ His Majesty's statinary office, London - 1927'den incelemeyi yapan Erol Ulubelen, «İngiliz Gizli Belgelerinde Türkiye», s. 208/ Ulubelen'in bölüm başlığında, 'Bu cildin tetkiki tahditlidir' kaydı var.)

Avcıoğlu'na gelince, Stokes'un yazdıkları içinde onu ilgilendiren tek konu 'sünnî-şii zıtlığı'dır (s. 139) ve bununla yetinir.

«Millî Kurtuluş Tarihi - I»de, yanlış aktarılan belgeler de vardır: Sözge- limi, MKT-I sayfa 93, dipnot 105 ile «Sovyet Devleti Arşivi Gizli Belgelerin- de Anadolu'nun Taksimi Planı» s. 207; MKT-I sayfa 97, dipnot 156 ile Jaesc- hke- «Kurtuluş Savaşı ile ilgili İngiliz Belgeleri» s. 22, birbirini tutmamakta- dır. Hayri Mutlucağ'ın türkçeleştirerek yayınladığı «Salih Münir Paşanın Abdülhamid'e Mektubu»nu (Belgelerle Türk Tarihi dergisi, c. 5, sayı 26), Avcıoğlu'nun tekrar türkçeleştirmesi ve gene en ilginç yerlerini alıntı dışı bırakması ilginçtir (MKT-I, s. 43). (Salih Münir Paşa, Albay Stokes'un 1920' de özetlediği stratejiyi daha 1903'te ayrıntılarıyla görmüş.)

Kısaca söylersek, Avcıoğlu belgeleri bilimsel açıdan kullanmamakta, kişisel görüşlerine uyanları seçmekte, uymayanları kesip biçmektedir. Bu- nunsu, yöntem bile olmadığı açıktır.

Avcıoğlu'nun tarih anlayışı

... idealist tarih görüşünün ta kendisi olan 'kişici tarih anlayışdır'... En ilginç temsilcisini antimateryalist ingiliz tarihçisi Thomas Carlyle'de bulan bu gerici anlayış, tarihî oluşu kişilerin belirlediğini ileri sürer ve kişisel dikta ile 'tarihî kahramana tapınma'ya övgüde sonucunu bulur.

Gerçekten, yukarıda belirtilen kimi eğilimlerden de anlaşıldığı gibi Avcıoğlu, Millî Kurtuluşun (ya da kendi deyiimiyle «Millî Kurtulamayış») neden-sonuç ilişkilerini hep bireylerde aramakta; hiç değilse ilk kitapta, sorunu kesinlikle bu açığa hapsetmektedir. Gerçi üçüncü kitapta «Millî Kurtuluş Hareketi'nin sınıfsal niteliği ve onu öteki kurtuluş hareketlerin- den ayıran özelliklerin ele alınmakta» olduğu belirtilmektedir; fakat, «Tür- kiye'nin Düzeni» ve sözünü ettiğimiz I. kitaptaki çıkış noktasından, doğru bir yere varılamayacağı açıktır. Doğru'ya varılabilmesi için marksçı terim- lerin 'kullanılması' yetmemekte, yazarın kendisiyle (marksçılığın bilimi le- hine) çelişmesi gerekmektedir.

Birkaç neden :

Çünkü, «1923'te Lozan'ı imzalayan İsmet Paşanın, 1963'te Ortak Pazar ile Ankara Antlaşmasını imzalaması» (s. 400), hiç de düşündürücü değıl- dir. İki anlaşma, son tahlilde aynı doğrultuya yönelik anlaşmalardır. (İsmet

Paşanın tarihsel kişiliği efsanesi içinse, şu yazıya bakılabilir: Tektaş Ağa-oğlu, «Devlet Paşası», İlke, sayı 2, s. 10).

Çünkü, Parti Genel Sekreteri Cebesoy Paşa, «Batı emperyalizmi ve kapitalizmi ile işbirliği yapabiliriz» buyururken (s. 397; nerede demiştir, belirtilmiyor!) kişisel ya da grupsal bir görüşü değil, 1923 Türkiye İzmir İktisat Kongresinde ve daha sonra birçok defa tekrarlanan yeni devlet, yeni hükümet görüşünü dile getirmektedir.

Çünkü, Tanzimat tipi batılaşmacılıkla Cumhuriyet tipi batılaşmacılık (birkaç 'kişi'nin varlığından ötürü) birbirine karşıt yönelimler değildir; ikisini uzlaştırmaz karşıt görüp temel sorunu buna bağlamak (s. 374, 375, 396), kesinlikle yanlıştır.

Çünkü, hiç bir birey öldükten sonra tufan olmamıştır.

Çünkü, emperyalizmin hayatî çıkarları olan ortadoğu ülkeleriyle ilgili «Arazi sorunlarında daha kolay ödün vermek» ve «ekonomik bağımsızlıkla ilgili sorunlarda direnmek» (s. 387), ekonomik bağımsızlık savaşı değildir. Arazi sorunu ile ekonomik sorunları birbirinden soyutlamak, düşülecek en son hata olmalıdır bu konuda.

Çünkü Lloyd George'a «İşgalden kurtarın, Batı ideallerini savunalım» (s. 376) diyen tek insan, Bekir Sami Bey değildir.

Çünkü, 1936 tarihli İş Kanunu, Avcıoğlu'nun ileri sürdüğü gibi «işçilere güvenlik getirmek» bir yana (s. 359), «... antidemokratik ve bürokratikti. Sümül derecesi dardı, gayriâdildi ve bilhassa grevi tamamen yasak ediyordu.» (Lütfü Erişçi, «Türkiye'de İşçi Sınıfının Tarihi», s. 23).

Çünkü, İnönü'nün söylediği ve Avcıoğlu'nun da katıldığı gibi, hem «Millî Mücadele sırasında hep İngilizlere hasım durumunda» bulunulup (s. 129), hem barış «onlar karar verdikten sonra» sağlandıysa (s. VIII), kolayına antiemperyalizmden söz edilemez.

Bu noktalar uzar gider aslında. Çünkü Avcıoğlu'nun kitabında yanlış olan ayrıntılar değil, temeldir. Kesinlikle bilim dışı olan çıkış noktası, anlamda yer yer marksçı terimler kullanılarak örtülemez.

Sonuç-I

Avcıoğlu'nu «marksçı olmadığından ötürü» eleştirmek aklımıza gelmez. Fakat temel gerçeğini markçılıkta bulan kavram ve terimleri çeşitli anlamlarda kullanması, karışıklık yaratmaktadır. Avcıoğlu'nun Türkiye tarihine ilişkin bazı terimleri de (Osmanlılık, Millîcilik, Batıcılık...) genellikle yanlış kullanması, düşündürücüdür.

Doğan Avcıoğlu'nun «Millî Kurtuluş Tarihi-I»ine sorulacak olan, «millî tarihimizi bize yeni baştan öğretme» savıdır öncelikle... Herhangi bir açıdan yenilik getirmediği, egemen tarih anlayışından ayrılamadığı ortadayken, ileri sürdüğü «yeni»lik nedir?

Doğan Avcıoğlu, «Türkiye'nin Düzeni»nde eksik bıraktıklarını bu çalışmalarıyla doldurabilecek midir? Son dört yıllık dönemin ardından, düşüncelerinde hiç bir değişme olmamış mıdır? «Türkiye'nin Düzeni» de tarihimizi yeniden öğretme amacıyla değil miydi?

Doğan Avcıoğlu bu kitabına '1838'den 1995'e' başlığını koyarken, tarihimizin 1995'e kadar 'kurtulamayıp tarihi' olarak süreceği gibi bir kehanette mi bulunmaktadır?

Temel amaç, yöntem ve tarih anlayışı tespit edilmiştir ama, yine de bekleyelim. Bu soruların karşılığı, belki de II. ve III. kitaplarda verilecektir.

DERGİMİZE GÖNDERİLEN KİTAPLAR

«Türkiye'de Çağdaşlaşma» —Niyazi Berkes'in incelemesi. Bilgi Yayınevi, Ankara 1973.

«Suçlanan Yazılar» —Çetin Altan'ın yazıları. Bilgi Yayınevi, Ankara 1974.

«Temmuz Bildiris» —Hasan Hüseyin'in şiirleri. Bilgi Yayınevi, Ankara 1974.

«Kuvâyi Milliye» —Nâzım Hikmet'in destanı. Bilgi Yayınevi, Ankara 1974, Genişletilmiş ikinci baskı.

«Ekonomi E Kitabı» —Pierre Salama ile Jacques Valier'in incelemesi. çev. Bülent Özen. Gözlem Yayınları, Ocak 1974.

«Eğik Ağaçlar» —Sevinç Çokum'un hikâyeleri. Kendi Yayını, İstanbul 1972.

«Gecenin Çobanları» —Jorge Amado'nun romanı; çev. Adnan Cemgil. Payel Yayınevi, İstanbul 1973.

«Targın Kokulu Kız» —Jorge Amado'nun romanı; çev. Ayda Düz. Payel yayınevi, İstanbul 1973

HİKÂYEDE DERİNLİK... ÖMER SEYFETTİN VE ZÜPPELİK..

Bir konu, yazarın yükleteceği fikirleri taşıyacak güçte değilse, ne kadar güzel düşmüş, ne kadar insanları gerçekten ilgilendirecek fikir ona fazla konursa, konu o kadar mahvolur. Ve bir müddet sonra ayrı ayrı yerlerde (yahut yerini bulduğu zaman) son derece enteresan olan bütün sözler, katiyen boş olmıyan sözler, konusunu bulamadığı zaman gevezelik olmaktan kurtulamıyor... Hikâye bir yerden sonra adamakıllı gevezelik oluyor, katiyen gevezelik olmayan sözlerle.

Demek ki son derece doğru fikirleri, son derece iyi türkçeyle, son derece arka arkaya, katiyen birbirini zedelemeksizin koysanız dahi, eğer konu onu taşımıyorsa ve bu uzamışsa hemen birdenbire gevezelik oluyor... Acıklı bir gevezelik oluyor.

Küçük hikâye de kendi büyük konusuna muhtaçtır. Buradaki büyük konu romandan daha zor olduğu için hikâye kendi yasaları içinde, kendi yasaları açısından büyük özellik ister.

Büyük konu-büyük eser şartı, hiç bir yazı türünde hikâyede olduğu kadar, önemli değildir. Çünkü taşıyacak konuyu bulamadığı yerde büyük teknik, büyük sanat gücü; sanatçının sanatını yapmak için biriktirdiği geniş kültür, hikâyenin yararına değil, zararına çalışır.

Hikâyede derinlik ancak konuyla, konunun derinlik imkânlarıyla bir arada hesaplanmalıdır. Konu aslında yalınkatsa ya da sanatçıya önemli görünmüş de geniş okuyucu kalabalığı için yabancı düşmüşse (ki yabancı düşüyor bize), üstünde gösterilen bütün teknik hüner, sanat gücü, bilhassa derinlik arayan sanatçı kültürü, kısa bir gidişten sonra yerini bulamamış laf kalabalığı haline gelir. Okurları saracağına, tersine usandırır. Onlara kısa zamanda bir yanlışlıkla karşı karşıya oldukları duygusunu haklı olarak verir.

★ «Uzun Sürmüş Bir Günün Akşamı» (Bilge Karasu) üzerine açılmıştı konuşma...

Hikâyede yerlilik, önemli kurtarıcı unsurlardan biridir. Belki de baş unsurdur. Çünkü yerli konu, okurun sanat eserini okurken kendi dünyasında ruhunda zenginleştirmesini sağlar.

Hikâyede semboller kısacık olmak, çok iyi kullanılmak, çok yerinde oturmuş olmakla yararlıdır. Bütün bir hikâyenin sembol olarak güçlü olabilmesi çok ender bir raslantıdır. Çok ender bir raslantı olduğu için de önutkalı bir yoldur. Semboller edebiyat zenaatlarından biri olan teşbihlerle eşdeğerlidir. Burada toplumun gerçek baskı bunaltısı altında yaşadığı dönemleri başkaca değerlendirmek gerekir.

Hikâyede derinlik, hikâye konusunun taşıyacağından çok fazla olamaz. Bunu uzatmak hele, ne kadar parlak olursa olsun, çelişkili fikirleri ve görüşleri ard arda çok uzun boylu sıralayarak elde etmeye çalışmak, hikâyenin gereklerini iyi seçememek, ayıklayamamak yanlışına yazarı kolay düşürür. Hiç bir konu yeterinden fazlasını taşıyamaz. Onu böyle hesapsız yüklemek iç düzen gibi, dış düzeni de çarpıtır. Bu çarpıklık uzadıkça okuyucuyu usandırır.

Fikirleri anlatmaktaki sanatçı gücünün gerçekten parlak ve değerli oluşu, hikâye gibi hikâyeciyi de kurtaramaz. Yabancı konularda bütün bu tehlikeler birkaç kat artar. Çünkü yerli konuların sanatçıya farkına varmadan getirdiği bir gerçek ölçüsü vardır. Yabancı konularda bu yerli gerçek ölçüsü hemen hemen hiç işlemez.

Ömer Seyfettin dünyası iyice küçültülmüş bir subay yazarken zaten ilgi çekici şeyler yazamamıştır. İktidarın üst katlarındakilerle yakınlık kurarak yaşadığı dönemlerde öğrendiklerini ise, takımı yıkıldıktan sonra, bir gerçek büyük yazara yaraşacak güçte ve cesaretle kullanamamıştır.

Bunu, bir zamanlar tuttuğu adamlara, düştükleri zaman saldırmak yani düpedüz kancıklık sayması da epeyce arttırmıştır.

Ömer Seyfettin bütün çağdaşları gibi zararlı batılaşmayı cesaretle defedemediği için, Turancılığa rağmen dünyaya herhangi bir sistemden bakamamış, bu da küçük yazar kalmasına, bütün küçük yazarlarda olduğu gibi sebep olmuştur.

Aslında zaman zaman batıcılığa karşı dikiliyor. Fakat katiyen batıcılığa karşı çıkamıyor. Çünkü bunların dünyada var olmalarının sebebi, batıcılığa yol açmak için hürriyet hareketine girmiş olmaları... Bütün berbatlığı sezinlediği halde vazgeçemiyor.

Ömer Seyfettin orta halli bütün yazarlar gibi küçük dünyası içinde mahpus kaldığından bazı semt züppeliklerini bütün memleketi kaplayan sosyal belâlardan saymış. Bunlar üzerinde boş yere soluk tüketmiştir.

Züppeliğin alaturkası, alafrangası olmaz. Alafranga züppeliğin bulun-

madığı tarih dönemlerinde öyle alaturka züppelerimiz vardı ki, bunların yanında alafrangalarımız sevimli maskaralar sayılır.

Dünyada kan dökücüler, sapıklar, zehir tutkunları, deliler nasıl insanlığın sonuna kadar değişik görüntülerle var olacaksa, züppeler de yakın çevrelerine az veya çok zarar vererek fakat asıl zararı kendileri çekerek mahvolacaklardır.

Gerçek züppelik yaşa bakmayan, 90'a bile gelse maskaralığını anlayamayan bir devasız maraz, bir sakatlık, bir ruh çöküntüsüdür. Bunu körpeğin sıradan sıyrılma atılımlarıyla karıştırmamak gerekir.

Hiç kimse gerçekten züppe değilse, hiç bir baskı veya etki altında uzun süre züppelik edemez. Burada, çevrenin onu buna itmesi, ittikten sonra orada zorla tutmaya çabalamasının da sürgit etkisi olamaz. Züppelik sağlam insanın kısa ya da uzun bir süre sonra kesinlikle itip kurtulacağı bir gülünç durumdur. Bunu sürdürenler ancak gerçek züppelerdir. Kopye edilmezler, tersine sıhhatli insanları her çeşit züppeliğe karşı uyarıp faydalı örnek olurlar.

(Yukarıdaki konuşmalar, 3 Kasım 1970'te yazarın evinde banda alınmıştır. Bir söyleşi çerçevesinde günlük olaylardan genele açılan, biri diğerini doğuran bu konuşmaların özü, o anda, kendiliğinden oluşuyordu... Gerek Kemal Tahir'den kalan her şeyin okurca bilinmesi, gerek bunların her cümlesine sinmiş ışık, ileri gerçekçiliği her an ilgi ve tartışmaya açık tutmak amacıyla; bu konuşma - günlükleri yayımlamaya devam edeceğiz.)

YENİ HİKÂYENİN "ESKİ"LERİ (FÜRUZAN VE BEKİR YILDIZ)

Son yılların edebiyatı içinde belli başlı olaylardan biri, hikâye türü çevresinde görüldü. Bu, kısaca anlatımıyla edebiyat içinde hikâyenin 'iade-i itibar'ına, Türkiye gerçekliği açısından hikâyenin öncesine oranla büyük b'ir aşma yapmasına yol açtı. Çevresinde gürültüler koparılan neydi? Hikâyenin tekrar 'okunur' olması mı, özce-biçimce büyük bir atılım göstermesi mi, piyasa devresine yeniden girip iyi satış yapması mı, bir iki adı ülke çapında 'best-seller' yapan hareketin aslında değişik tavırda birçok hikâyecinin çabasından oluşması mı?...

Hepsi! Bu arada Yeni Hikâye'nin kuramsal yazılar ve hikâye eleştirisinde de etkili olduğu söylenmeli. Etkiler aslında hayli karmaşık. Tutup son günlerin konusu 'roman akımı'nda da Yeni Hikâyenin hayli emeği ve izdüşümü vardır denirse, pek yanlış olmaz. Öyle ki, bu akımın doğruları ve yanlışlarında hikâyeden romana atlayanların 'hikâyedeki doğru ve yanlışları', belirleyici olacak.

Neyse, bu yazının konusu, üstünde hayli durulmuş bir edebiyat hareketi için genellemeler yapmak değil... Yeni Hikâyenin sonuçlarından birine değinmek amacım. Bu sonuç, sözü edilen hikâyenin geleceğiyle son derece ilgili. Çünkü kimi hikâyeciler kendi yollarını derinleştirerek sürdürmekte, bugünün hikâyesini her türlü sapma ve yanlıştan koruyarak oluşturmayı elden bırakmamakta; kimi hikâyecilerse, ilk günlerin ışıltısını alabilmesine sömürerek salt ticarî geçerlik ve başarının peşine düşmüş görünmektedirler. Yeni Hikâyenin kısmen vardığı pek parlak olmayan bir sonuçtur bu. Onu somut olarak ortaya koymak, hikâyenin bugünü için de, yarını için de herhalde yararlı olacaktır.

Örnek aldığımız iki yazar, Füruzan'la Bekir Yıldız; onların bugünkü hikâye içinde durumlarını somutlayan da son kitapları: **Benim Sinemalarım, Beyaz Türkü, Alman Ekmeği...**

FÜRUZAN

Benim Sinemalarım, Füzûzan'ın üçüncü hikâye kitabı. Dergilere, yıllıklara şöyle bir bakılırsa, eleştirmenlerin kitap üstünde gereğince durdukları söylenebilir. Kitap anılmıştır, kimi yanları vurgulanmış, ona bir şeyler, başarılar, üstünlükler vehmedilmiştir (neden 'vehim' olduğunu birazdan açıklayacağız), artık çağ dışı kalmış yöntemlerle 'şurası iyi, burası iyi, eh, dili de biraz düzelse' denmiştir (örneğini göreceğiz), «kim ne derse desin, iki ayda ikinci baskıya ulaştı» diye engeller konmuştur zavallıca, eleştirel aklın önüne. Böylece, bu kitap konusunda eleştirmenler yazılması gerekli ne varsa yazmışlar, kullanılmaması gereken ne kadar yaklaşım varsa kullanmışlardır (Rauf Mutluay o kendine özgü 'baskı sayısı' yaklaşımını kullanırken -Varlık Yıllığı, 1974, s. 38-; Fethi Naci, 12 sayfalık yazısında Nâzım'dan, Yahya Kemal'den, Mehmet Doğan'dan, Dranas'tan, Rimbaud'dan, Fischer'den, Sartre'den, Cocteau'dan, Antonioni'den. Yılmaz Güneyden kanıt/tanık getirme çabasındadır; sonra Füzûzan'ın «geniş okur yığınlarına hikâyeyi yeniden sevdirdiğinde» Mutluay'la birleşir ve başarıyı özetler: «Üç kitaptaki yirmi dört hikâyeden en az altı yedisi daha şimdiden her hikâyeye antolojisine girebilecek güçte». -Yeni Dergi 104, Mayıs 1973-.) Bu eleştirmenlerin en büyük başarılarından biri de, tek tek kitaplar ve yazarları salt 'tekil olarak işleme, türün genel gelişiminden habersiz görünerek 'tekil'lere vatan kurtartma zenaatını yaymadır. Görünüşte toplumcu, uygulamada bireyci kalışın pek de ince olmayan bir görünümü bu; tıpkı üstünde vaveyla koparttıkları yazarlar ve satışları gibi. Şimdi **Benim Sinemalarım**'a geçebiliriz...

Füzûzan'ın son yazdıkları

Kitaptaki altı hikâyeye öz açısından genel bir yaklaşım, Füzûzan'ın daha önceki hikâyeye alanından milim kıpırdamadığını gösteriyor. Kişiler, işçi ile hizmetli kategorileri arasında bir yere sıkışmıştır (Benim Sinemalarım, Seyyid, Günübirlik Adada, -Alişan tipiyle- Kış Gelmeden); hayatlarındaki bir geri aşamayı (toprak insanlığını) şiddetle özleyen göçmenlerdir (Temizlik Kolu); ya da gevezece, farkına varmadan özeleştiri yapan memurlardır (Bir Evin Dıştan Görünüşü)...

Çoğunda, incelik bir köşeye sıkıştırılmış ve sınıfsal belirlenimden soyutlanmış 'ince başkaldırı' vardır hikâyelerin. Füzûzan âdeta bu gizlenmiş başkaldırıyı anlatmak için bin dereden su getirir, anlatır, anlatır, okur söz yığınının içinde genellikle bir sözcüğe yüklenmiş 'ince başkaldırı'yı anlayana kadar bir sürü keçi boynuzu çiğnemek zorunda kalır.

Öz'ler

Nedir Füzûzan'ın bildirisi? Bu bildiri okur bilincinin önünde mi. yoksa ardında mıdır?

★ Genç kızların nasıl kötü yola düştüğü, birtakım alçak adamların bu

işlere nasıl yol açtığı, bu işlerin ayrıntısı («Benim Sinemalarım» hikâyesi), 1940'lardan beri gerek Yeşilçam'ın, gerek Bâbîâli basınının film/haber/tefrika pelesengidir, onlarda da sözü geçen hikâye gibi salt ilgi çekme zenaatı, yorum yapmama, çözüm/bilinç önermeme yanı ağır basar. Fûruzan, «Asiye Nasıl Kurtulur?» dendikten sonra, hiç değilse «Nesibe Nasıl Kurtulur?» düzeyine gelebilmelidir. Yoksa, Nesibe durumundaki yoksul kızların kötü yola düşmesi olağandır, sonucu, hikâyemizin de okurumuzun da bilinç düzeyinden çok gerilerdedir.

★ «Temizlik Kolu»ndaki bilge nine, torunu Hediye'nin okulda temizlik kolu seçilmesine karşı çıkar. Bu işin hep Hediye'ye yüklenmesi öfkelenmiştir nineyi. «Niçin yapılmaz sınıfınızda her bir iş sırayla. Var bir terslik bunda.» der (s. 73). Sabahattin Ali'nin «Arabalar Beş Kuruşa» hikâyesindeki tem, değişik biçimde yinelenir «Temizlik Kolu»nda. Ne ki, arada 27 yıllık bir süre var. Ve Fûruzan bu 'sorun'u (ninenin çorabının kilimde nasıl, döşekte nasıl görüldüğüyle karıştırıp) 28 sayfada anlatır. Hikâyenin kişileri 'akıllı, şiirli, iyi, yumuşak' idealize edilmiş göçmenlerdir.

★ «Seyyid», bir kolu büyük şehirlere, bir kolu Almanya'ya varan 'kırlık bölgeden göç' olgusuna yaklaşır. Olgı, hikâye için büyük imkânlar taşımaktadır; ama yaklaşımın çarpıklığı, «Seyyid»i «Benim Sinemalarım»a benzetir. Her şeye Mehmet Ali Aybar'ın kendine özgü (!) 'horlanma' teorisinden bakılmakta; aynı göçmenler gibi Seyyid de geldiği yeri, Sivas'ı için için özlemektedir. Kahveci çırağı Seyyid'le şehirliler alay eder, hattâ şehirdeki köylüler (hamallar) bile alay ettirilir Seyyid ve ağabeysiyle... Fûruzan öyle istemektedir! Hikâyenin bir diğer yüzünde, küçük esnaf idealizasyonu vardır; kahve ocağı sahipleri (Seyyid'in patronları) Ömer Sert'le Şehremimli Kâzım, iyi, mert, halden anlayan, erkek adamlardır. Onlar ne kimseyi horlarlar, ne de Küçük Seyyid'i ordan oraya gün boyu koşturup sırtından para kazanırlar! Fûruzan öyle istemektedir!

★ «Bir Evin Dıştan Görünüşü», hiç bir şeyi birlikte sevememiş orta halli memur ailesini hikâye eder. Rahmi beyle karısı Fıtnat'a, oğulları daire satın almıştır. 'Dünyada mekân'a sınıf atlamış oğullarının sırtından kavuşan çift habire konuşarak, düşünerek, imgeleyerek (bunları en hurda ayrıntısına kadar yazar iletir) durumlarını somutlaştırırlar. Fıtnat hanım kocasının çalıp çırpymasına üzülür, oğlunun -inşaat mühendisidir- çalıp çırpmasına sevinir. (Biraz da korkar.) Geriye kalan, sinik duruk, her iyiliğe her kötülüğe eğilimli memur dünyasıdır. 62 sayfalık hikâyenin tam yarısı, Fıtnat hanıma gençliğinin 'hatırlatılması' ile geçer. Hikâyeye öz açısından hiç bir şey katmayan bu bölüm, biçim açısından da başarısızdır. Ne bilinç akımı tekniğidir kullanılan, ne de klâsik 'yazar görür, işitir, söyler' yöntemi: Fıtnat hanımın düşündüğü belli olsun, yanlış anlaşılmasın diye Fûruzan bu kez şöyle düşündürür kişisini: «Saatlerdir kafamdan geçenleri anlar sanıp ürktüm» (s. 165).

★ «Günübirlik Adada», küçük Cennet kızın hikâyesinde ilk kez doğruca bir bilince işaret eder. Cennet, bir ada köşkünde beslemedir. Aynı 'işyerinde' çalışan Recep'le Ramize'nin söylediklerine Cennet de katılır: «Ramize ablam haklı. İşçi olmanın daha insana yaraşır olduğunu söylüyor Recep Ağbeyim, haklı. (...) Baba bugün, günü birlik adada oturdun. Yedin de içtin de Seyrettin de güzel şeyleri. Ne oldu? Döneceğin yer gene bizim sokağımız.» (s. 199-208). —Cennet, sahipliği mi özlemektedir?—

Füruzan'ın hikâyeleri için bir yeniliktir bu. Yazdıkları içinde, yaşarlığı olan, geleceğe dönük tek damardır. Bunu nasıl değerlendireceği meraka değer. Füruzan'ın «Benim Sinemalarım» kitabından sonra yayınlanan ilk hikâyesi «Kanı Unutma» (Yeni Dergi, 104), Cennet kız yaklaşımının dışındadır «Günübirlik Adada» hikâyesinden sağlam bir öze de gidilebilir, işçi idealizasyonuna da. Bunu Füruzan'ın bilinci tayin eder. Şu anki bilinç yeterli değil; işçi Cennet pırıl pırıl bir fabrikada çalışırsa, ne diyecektir? Bu kez «istediğin kadar çalış, döneceğin yer gene bizim sokak» mı der? Ölçü, dönülen yer midir?

Gene de, diğer hikâyeler içinde «Günübirlik Adada» nın bir düzey tuttuğu söylenebilir. Öze değgin bir umut söylediğim; yoksa birazdan irdeleneceği gibi, bu hikâye de genel biçimsel başarısızlıkta istisna değil.

★ «Kış Gelmeden», değişik şartlarda bir Cennet'in (futbolcu Alişan) alın terine yönelişini anlatır. Ara tem, gene sevgisizlikle nitelenen küçük memur dünyasıdır; bu dünyadan kaçıştır (Ayten'in, Alişan'ın, sonra da Alişan'la Mehlika'nın kaçıışı). Artık futbol oynayamacağı ortaya çıkan Alişan, yıllardır görmediği abla ve eniştesinin evine uğrar. Yeniyetmeliğinde bu evden kaçmıştır... Eniştesinin cebinden para çalmak, çakı çekip üstüne yürümek gibi küçük suç anılarıyla doludur araları. Birbirlerine soğukturlar. Arada bir diğer kardeş'in (Ayten) benzer serüveni okura yansıtılır. Ayten de evden kaçmış, aldatılmış, kötü yola düşmüştür. Fıtnat hanıma gençliğinin hatırlattırılması gibi dolma bir bölümde, Ayten anlatılır uzun uzun.

Hikâyenin sakatlığı, futbolculuğun ne olduğuna es geçme, eniştenin sevgisizliğini mutlaklaştırmadır. Alişan sakatlanmasaydı, başka işler, 'iyi' insanlar arasında başka hayatlar düşünmeyecek; ablasının (eniştesinin) evine uğramayacak; küçük memurluğundan öte suçu olmayan kocasının evinden kaçmayacaktı Mehlika. Bu kaçışın Istrati'nin Adrien Zografi'sini andıran «özgür serserice» bir ton alması da, «Kış Gelmeden» in bir diğer özelliği.

Eleştirmenin dikkati

Fethi Naci, «Benim Sinemalarım» (Nesibe'nin plâj kabininde yaşlı adamla yatışı sahnesi) için şöyle demektedir: «... kendinizi bir 'okur' gibi değil istemediği halde 'röntgenci' durumuna itilmiş biri gibi duymaya başlarsınız; bir suçluluk duygusu, daha doğrusu bir suç ortaklığı duygusu ya-

kanıza yapışır. Ve Nazan'la Nesibe'nin baş eğişliği, kabullenmişliği birden okurda baş kaldırmaya, öfkeye dönüşür.» (Yeni Dergi, 104). Bu bir yargı değil 'iyi dilek' olsa gerek. Fethi Naci kendisinin değil okurun duyduklarını (duyacaklarını) münecimce saptamakta; üstelik yalnız 'erkek' okurdan söz etmekte gibidir (suç ortaklığı); duygulanmıştır!

Eleştirmenimizin «Bir Evin Dışardan Görünüşü»nde bürokrasinin yerildiğini söylemesi, hikâyede bir sosyal fon olarak, gelişen kapitalizmin kullanıldığını belirtmesi ilginçtir. Fethi Naci Füzûzan'dan Füzûzan çıkartma çabasında konut sektörü öğelerini 'gelişen kapitalizm fonu' sanmakta, bu arada marksçı eleştiri yapmaktadır.

Kitap üstüne eli yüzü düzgünce bir eleştiri olduğu halde, Fethi Naci'nin yazısı şu noktada Füzûzan'ın (eleştirmenin de) yanlışını formüle eder: «Bireysel kurtuluş yolları arayış, belirli koşullarla, bu koşulların biçim verdiği bilinç düzeyi ile somut bir biçimde açıklanır. Füzûzan, tanıdığı, bildiği kişileri, bu kişileri çevreleyen, oluşturan koşullarla birlikte verir; hiç bir zaman belli bir insan gerçekliğine, ancak belirli birtakım koşulların ve çalışmaların oluşturabileceği bir bilinci eklemeyiz...» (agy.).

Demek ki 'Füzûzan'ın tanıdığı bildiği' memur, hizmetli ve hizmetçi tipleri kolay kolay bilinçlenemeyeceklerinden, Füzûzan da hikâyesine bir bilinç açısı koyamayacağından (çünkü bu, yakaya ilştirilen rozet gibi olurmuş -agy.), hikâyecimiz bu minval üzere gidecek.

Fethi Naci'nin mantığına kalırsa, 'mutlak gerçek' Füzûzan'ın tanıdığı bildiği gerçek'tir. Füzûzan'a da Fethi Naci'ye de bilinçli ya da bilinçlenmekte olan memurlar, hizmetliler, işçilerle tanışma dileyelim.

Ayrıntıya boğulmuş öz ve çarpılan dil

Eleştirimizde kötü bir formül vardır: Birinci bölümde yazarın genel tavrına şöyle bir bakılır, sonuca doğru birkaç dil hatası gösterilerek 'bunlar olmamalıydı' denir ve yargı verilir... Bu formülün hâlâ uygulanmakta olması, üstelik bu arada 'öz biçimi belirler' beylik gerçeğinin habire yinelenmesi gariptir. Bütünsel bir bakışın gereği pek duyulmamaktadır. Füzûzan konusunda da böyle oldu. Onun dil hatalarından, tek hatası buymuş gibi söz edildi. Oysa Füzûzan'ın gerçekten düzeysiz olan dil kullanımı ve imgelem çabası, doğrudan doğruya hikâyecinin öz yanlış ve sapmasıyla ilgili.

Fethi Naci, dil hataları için 'abartıldığı kadar değil' diyor. Oysa abartıldığından da fazla. (Dikkat edilirse Fethi Naci'nin yukarıdaki cümlesinde de söz dizimi hatası vardır: «birden okurda başkaldırmaya, öfkeye dönüşür» değil, «okurda birden...» biçiminde olmalıdır cümle.) Ola ki Fethi Naci kendi diline bakmadan Füzûzan'ı bu alanda da aklama çabasında.

Oysa Füzûzan hikâyelerini nasıl yazdığı konusunda açıktır: «İkinci Yeniden aldığı yazış inceliklerini kanırtıp ustalaşan yer yer parlaklık kazanan

açık anlatımlı, okuyucuyla ilgi kurabilme kaygısının öngörüldüğü bir hikâyeye geçildi.» (Yansıma, 6).

Görüldüğü gibi, yazar kendi durumunu genelleştirir bir anlatım kullanıyor. Önce, «Okuyucuyla» değil, «toplumsal gerçekle» ilgi kurabilme kaygısıdır geçerli olan. Ve yazış incelikleri de İkinci Yeni'den alınırsa (bu, bir bakıma başka şeylerin de 'alındığına' işaret), durum şöyle olur:

«Yarı aydınlıkta en koyu yer oldu ağzı yüzünde.» (Benim Sinemalarım, s. 23); «İnsan gövdesinin böylesine bir sertliği nasıl geliştirebildiğine şaşılacak denli kaskatı bir görünüm.» (s. 29); «Dudaklarından kan ağzına yayıldı.» (s. 40); «Yanındaki, beğendiği okumuş delikanlının yakınlığının böylesine somutlaşıp, duygu vurmasına dönüşünün acı telâşı, tedirginliği içinde.» (s. 46). Bunlar, ilk hikâyeden bir-iki seçme yalnızca.

Neden? Füzûzan dili bilmiyor mu? Tek neden bu mu? Kesinlikle değil. Füzûzan'ın hikâye anlayışındaki yanlışla bağlı dil hataları. Gerçeklerle kurduğu çarpık bağlantıdan doğuyor.

Bağlantılar

— Füzûzan'ın derdi, bir toplumsal olayı anlayıp anlatmak değil... O, ilginç hikâyeler çıkartabileceği ilginç gerçekler arıyor, bulduğu doğru ve yarı-doğruları da bu yüzden harcıyor.

— Füzûzan, artık «pazar için hikâye üretimi»ne geçti. Bu olumsuz değil, ama Füzûzan'daki etkileri olumsuz... Hikâye çoğaltıcılığı yapıyor (kimi eleştirmenlerin zorlamasıyla, «tip geliştiriyor»). Garip bir yazma telâşı, «ne yazarsam hikâye olur» anlayışıyla birleşince, eski düzeyin altına düşen ürünler çıkıyor ortaya. Bu, eskiden tutturulmuş düzeyi de nitelikçe sarsıyor.

— Füzûzan, hikâyesi uzadıkça daha da göze batan ayrıntı hastalığına tutulmuş. Hikâye türünün kaldıramayacağı hurda ayrıntı, İkinci Yeniden alma yazış incelikleriyle birlikte şöyle verilebilir ancak: «Önünden geçenlerin onun görüş alanına düşen bölümünde kalan buğulu bira şişeleri.» (s. 29); «Yün çoraplarının ak görünümü, kesik parçalardan örülme kapanık kilimde aydınlık, toplu kaldı.» (s. 59); eleştirmenlere «Füzûzan'da İmge Geliştirimi» başlıklı coşkun bir yazı yazdıracak bir ayrıntı daha: «Demin mindere çizilen, değilmemiş kar aklığındaki çorapların aydınlığı yoktu.» (s. 63); «Gelin kara örtüyü yüzünü üçgenleştiren bir kapalılıkla dolayana dek düzgün sardı başına.» (s. 83)... Bu iç bayıltıcı cümlelere her sayfadan örnek verilebilir... En ilginçlerinden birini vererek keselim: «Adam elini uzatıp ekmek tabağından bir dilim aldı.» (s. 210)... Görüldüğü gibi, Füzûzan'daki ayrıntımani, insana 'eliyle' ekmek aldırarak kadar derin.

Bir başka eleştirmen-müneccim, bu ayrıntılarla öyle sarhoş olmuş ki, «... roman yolundaki ilk denemelerine çalışır olmalıdır» diyor (Varlık Yıllığı, 1974, s. 38). Tanrı romanı korusun!

— Şimdiye kadar ilgi çekilmemiş bir özelliğe daha değinelim: Füzûzan, hikâyede olduğu gibi diğer edebiyatsal alanlarda da kesin çizgiler koymuyor. Söz gelimi, hiç bir yerde (soruşturmada, konuşmada, vb. Zaten hikâyeden başka şey yazmaz.) onun kesin siyasal seçme içinde olduğu görülmez. Her tavırla hoş geçinir. Bütün eğilimlerle iyidir arası. Bunun bir nedeni piyasa sorunuysa, diğer nedeni de hikâyecinin siyasal bilinçsizliğidir. Yazdıklarında kimi zaman 'yorumsuz gerçekçilik' («Benim Sinemalarım»), kimi zaman popülizm («Temizlik Kolu»), horlanmacılık (Seyyid), işçi («Günübirlik Adada») ve lumpen dalkavukluğu («Kış Gelmeden»), sakızlaşmış 'memur eleştiriciliği' («Bir Evin Dıştan Görünüşü») vardır.

— Sonuçla, Füzûzan'ın 'bitmiş' bir hikâyeci olduğu söylenebilir. Eğer öncelikle bilincini gözden geçirmez, Türkiye'nin bugün ulaştığı toplumsal aşamayı öğrenmez, sonra hikâye sanatı üstünde derin bir 'yeniden öğrenim' geçirmezse, bu yargımız kesinleşecektir. Söylediklerimizin kendisine pazarda para eden «bin hikâye yetiştirmekten daha yararlı» olacağını sanıyor, her kalem oynatışında kendinden geçen eleştirmenlere karşı daha dikkatli olmasını tavsiye ediyoruz.

BEKİR YILDIZ

Bekir Yıldız'ın 1973'te yayınladığı hikâye kitabı, **Beyaz Türkü**. (Hikâye kitabı diye vurgulamak gerekiyor, çünkü yazarın aynı yıl yayınladığı bir röportaj **-Harran-**, ilânlarda 'hikâye/röportaj' diye lanse edildi; üstünde duracağımız bir başka kitabı da **-Alman Ekmeği-**, bu kez açıkça 'hikâye/röportaj' diye sunuldu.)

Hikâyemizin son yıllarında Füzûzan'la birlikte öne çıkan Bekir Yıldız, işe Almanya'daki Türkler ve Güneydoğu sorunlarıyla başlamıştı; bir iki örnek dışında aynen sürdürüyor tutumunu. Onun hikâye alanında var oluşu, hep şu türlü yargılarla tespit edilmiştir: «Hayret!» - «İnanılacak gibi değil!» - «Çok ilginç!»... vb. Hakkında yazılmış birkaç eleştiriye bakılsa, hep okuduklarını bilmemenin, ilk defa duymanın tedirginliği sezilir. Eleştirmen âdeti bir tür kefaret öder gibidir yazara. Belki okur da benzer bir durumdadır. Çünkü Bekir Yıldız, 'olağan gerçek'le işi olmayan bir yazardır. Hep çarpıcılık hep vuruculuk peşindedir. Bu açıdan, Füzûzan'la birleşmekte, yazma eyleminin amacı olarak 'çarpıcı'yı, 'vurucu'yu, 'duygusal'ı seçmektedir. Hikâyeleri okundukta akılda kalan da gerçeğe değgin öz'lerden çok, birbirini andıran 'olağanüstü temler' olur. Yazar, etkileyicilik sorununda sürekli bir aidanma içindedir. Etkileyiciliği araç olarak kullanacağına, onu amaçlaştırır. Okura 'bir şey' iletmek zorunda kalınca da, işi söyleye dökmek zorunda kalır.

Bekir Yıldız, **Beyaz Türkü** ve **Alman Ekmeği** kitaplarıyla, yazarlığının en güç dönemine gelmiş durumdadır. Fakat, gene aynı dönemi piyasa koşullarına tehlikeli bir çakışma içinde olduğundan, yazar belki de kendini aşma zorunluğunun farkında bile değil. **Alman Ekmeği** gibi bir kitabın okur önüne 'hikâye/röportaj' diye çıkması, Bekir Yıldız'ın «hiç olmaması gereken bir rahatlık içinde» uğraşını sürdürdüğüne kanıt.

Şimdi, **Beyaz Türkü**'yü ayrıntıları içinde eleştirebiliriz.

Öz'ler

★ Kitabın ilk hikâyesi, «Kara Çarşafı Gelin», Bekir Yıldız'ın sık baş vurduğu bir konuyla, kan davasıyla yüklü. Küçük Genzua, babasının işlediği cinayete karşılık olarak düşman aileye 'ödenir'. «Eli tabancalı, akli kindar» (s. 7) baba, komşusunu öldürmüştür. Nedeni, salt kan davası mıdır cinayetin, toprak, mal sorunu mudur; belli değil. Hikâyenin kişileri ne işle uğraşır, hikâyeye eksen alınan olay, bununla ne ölçüde ilgilidir; karanlık. Kıscası, bilinen olaya pek bilinmeyen bir töre eklenerek oluşturulmuş bir hikâyeye «Kara Çarşafı Gelin»... Ne bir yorum, ne bir bilinç ışıltısı, ne bir katkı. Yazarın buradaki işlevi, yalnızca bir 'anlatıcı' oluşu. Öyle ki, hikâyenin özü, eksiksiz artıksız bir gazete haberiyle de verilebilir ve en az «Kara Çarşafı Gelin» kadar 'öğretici' olur.

★ «Celb», bir 'Almanya' hikâyesidir. Bekir Yıldız bu hikâyeye birlikte yeni tekniklere yönelme çabası içinde. Daha hikâyeye girerken, 15 numaralı peron kalabalığının karmaşık sözleriyle, ele alınacak gerçek sezdirilir ve okur hazırlanır: «Mark, vatan, tren, ekmek, nayn, canım, ibne, mark, mark, eksport...» (s. 13). Fakat durumu açıklamadan edemez yazar, önce «Sözcüklerin dizisi bozuluyor» der, bunu yetersiz bulup «Özellikle on beş numaralı peronda, duyulan binlerce sözcükten bir tek cümle bile oluşturmak mümkün değil» diye üsteler (s. 13).

Bekir Yıldız için ikinci teknik yenilik, Osman'ın sürekli hatırlamaları; bir tür flash-back'le, yaşanan gerçek bütünleştirilir, anlık olay (Osman'ın Türkiye'ye, askere gidişi) geçmişin boyutuyla pekiştirilmek istenir.

«Celb» hikâyesi, güneydoğulu kişileri ele alır. Yazar Almanya'da bile bölgesel anlayışını sürdürmektedir. Bunun bir belirtisi de şu: «Celb», tek başına Osman'ın hikâyesi değil, onun zorlu koşullar altında Almanya'da çalışıp askerlik yapmak için Türkiye'ye çağrılışı, bir yan hikâyeye desteklenmiş; yan hikâye, olağanüstü, çarpıcı bir olayı iletiyor, (Osman'ın babasının fark etmeden kızını öldürüşü). Yazar, olağanüstüye duyduğu tutkudan, daha doğrusu bunun satıcı, okutucu olduğu anlayışından kurtulamıyor. Ayrıca, Bekir Yıldız türü bir hikâyeci için, «Celb»in yan hikâyesi, ayrı bir hikâye de edebilirdi! (Zaten bu hikâyenin özü açısından 'kızını bilmeden öldürme', kesinlikle gerekli değil yapıya. Eklenti kalıyor.)

Bir ayrıntı: «Bağırmasını sokaktan geçenler bile duydu. Ama bir şey anlayamadılar. Sözcüklerin anlamı Türkçeydi çünkü.» (s. 17). Anlamından

ötürü Türkçe olan sözcükler mi kullanıyor Almanya'daki işçilerimiz? Türkçe mi konuşuyorlar, yoksa 'anlamı Türkçe' sözcükler mi?

★ «Akyavuz» hikâyesiyle güneydoğuya dönüyor yazar. Konu. «öç». Akyavuz, müzevirin tekini öldürüp kafasını kesmiştir. Anası durumu bilmediğinden, -Turan Oflazoğlu'nun «Keziban»ı gibi habire öce zorlar oğlunu, Kesik başın heybede olduğunu hikâyenin sonuna saklar Akyavuz (aslında, hikayeci Bekir Yıldız). Arada verilen tek gerçek, «Osuruklu arabalar köye uğrayalı, beygirlerin yolunun mayınlandığı», eskiden fakir-fukara işi olan kaçakçılığın -artık- zenginlerin tekeline geçtiğidir. (s. 24). Ama bu, silikçe geçiştirilir. Önemli olan, heybedeki kesik baştır!

★ «Tahir Usta», kitabı kurtaran hikâye sayılabilir. İşçi-patron ilişkisini insanî bağlantılar (akrabalık, kardeşlik) çerçevesini parçalar nitelikte gören yazar, bunu sıradan görünen bir olay yardımıyla dışlaştırmaktadır. İnandırıcı, düşündürücü bir hikâye «Tahir Usta»... Belki de yazarın nereye yönelmesi gerektiğini gösteriyor. Arada, yazarın biçimsel açmazlarıyla karşılaşılrsa da, böyle... «Karanlığın kendisidir üstüme çöken» diye konuşan bir çocuk (s. 29)... «... Bir azalmanın çoklaşmasıydı» gibi cümleler (s. 32)...

★ «Hamuş»un babası, töre tutsağı bir adamdır gene. Oğlunu almış, şehre, karısını vurmaya gitmektedir. Kadının suçu, ırzına geçmek isteyen bir yle boğuşurken bıçaklanmasıdır! Hastane doktorları kadını iyileştirirler, ama töre yerine gelecektir. Şahap, küçük Hamuş'a şöyle der şehre gelince: «Dur sana mapusu da göstereceğim. İyi belle bu üç binayı. İşimiz onlardan çünkü.» (Daha önce de hastane ile hükümet binasını göstermiştir.)

«Hamuş», ilginç şeyler anlatma ve bununla yetinme yolunda Bekir Yıldız'ın vardığı olağan bir nokta.

★ Kitaba adını veren «Beyaz Türkü» hikâyesinde, yazarın kimi gündelik sorunlara iğretileme yoluyla varmak istediği görülüyor. 1971-1973 arasında yaşananlardan bir kesit almak amaçlanıyor hikâyede. Fakat diğer hikâyelerin tersine, adli sanlı bir vurgulama yapmaktan kaçınılıyor.

Kaçan bir adam ve karısı (gebe) var hikâyede. Kovalayanların 'kötü' olduğu anlaşılıyor, çünkü kovalananlara doğru şeyler söylenilmiş, onlara sevgiyle yaklaşmış, onlar 'iyi'. Kaçışlarının nedeni, kısacası nasıl bir düzende neye karşı çıkıldığı belli değil... «Beyaz» bir tüküden söz ediyor adam. Sık sık kullanılan bu simge, okurca daha önceden tanınan, onu algılamakta kolaylık sağlayabileceği türden değil. (Türkçesi, sloganca bir «ak» türkü olmasın!) Yazarca uydurulmuş bu simge, alegorik hikâyede düşünülebilecek anlaşılmazlık, soyutluk tuzağına kayıyor. Zıtlıkların iyi-kötü/haklı-haksız biçiminde belirmesi, Erdal Öz'ün «Kanayan»ını akla getiriyor. Tavır, hemen hemen aynı. Bekir Yıldız'ın bir '1960 sonrası' yazarı olduğu düşünülürse, 'son olaylar' konusunda Erdal Öz'e paralel düşmesi yadırganıyor. Öyle ya, yerli hikâyeler yazarı Bekir Yıldız, özenti bir duygu avına girip ekonomik temellerden uzak düşen Erdal Öz'e niye ben-

zesin? Benziyor ama. Bunun kökü, Bekir Yıldız'ın çıkışında. Hâlâ sürdürdüğü «harikulâdelikler avında»... Türkiyeli hikâyeci 'olay anlatmak' yerine, 'olay yoluyla toplumsal bir öze yaklaşmak, bunu iletmek' bilincine ulaşana kadar, yanlışlık sürecektir. (Bugün bu yanlışlığı yenen hikâyecilerimiz var ama, 'çok satmıyorlar'!.)

★ «Maria Otuz İki Yaşında», «Beyaz Türkü» ve «Hayl Hitler!»le birlikte kitabın en kötü, ne düzeysiz hikâyelerinden. «Gâvur direktörün iki Türk işçisinin erkekliğini karısına yaş günü mutluluk armağanı olarak vermesinin ve işçilerden birinin 'bunu yapamam, o yengem oldu' demesinin hikâyesidir!» Yazarın böyle bir hikâyeyi 'ciddî' olarak nasıl yazdığını anlayamadık... Belki de seks çağında Almanya'dan kotarılabilecek işçili seks hikâyesi bu kadar olabilir ancak, olağanüstülük aranınca. (İlerde «Alman Ekmeği»yle birleşir «Maria Otuz İki Yaşında».)

★ «Hayl Hitler!» hikâyesi, «Beyaz Türkü» yaklaşımında bir ürün... Burada, adıyla sanıyla Almanya söz konusu. Heine diye bir adam (bilindiği gibi, Nazi kitap yakma kampanyalarından nasibini almış bir yazar da Heinrich Heine'dir... 19. yüzyıl şairi), kitap arayıcılardan bir şeyi saklamaktadır, bir kitabı, bir güzelliği, bir Umut'u... Faşistler evi basıp 'Umut'u ararlar. Heine vermek istemez, adamlar zorlayınca da şu felsefeyi yapar: «Umut, benim kafamın içinde... Çoğunluğun da yüreğinde. Nasıl ele geçirebileceksiniz bakalım?»... Arada Bekir Yıldız Heine ile birlikte coşar: «Yitirilmiş gökyüzü, toprağın altında arandı, uzun bir süre. Beyinler, uç uca eklenip kuyulara sarkıtıldı» gibi şiirsel, durumu sözde bütün insanlık açısından özetleyen anlatımlara baş vurur.

Yazar, «Beyaz Türkü»deki simgesel kapalılığı burada ad/yer somutluğu koyarak dengelemek istegindedir belki de! Bu kez de çok bilinen şeylerden 'Türkiye'ye yaklaştırma, çıkartma' yapmak çabasıdadır. Söyledikleri receteleşir. Günün (dünün) önemli sorunları, geçen dönemin kimi izlerini yansıtma dileği, yazarın yetersizliği ve kaçaklığı yüzünden duygusal politikacı söylevine dönüşmektedir. Dolaylı bir simgelemedir eninde sonunda bu hikâye. Öncekine benzer bir 'yazarın firarı' hikâyesi.

★ «Brautçu Maho», yankı bulmuş, Bekir Yıldız'ı kurtaracağı umulmuş bir hikâyedir. Gerçekten, yazarın güneydoğu alanı içinde bir umut ışığı sayılabilir «Barutçu Maho»... Nedeni bellisiz bir kan arama hikâyesine, vuran ile vurduran'ın ayrı olduğu, maşanın değil maşayı tutan elin cezalandırılması gerektiği bilincini koyar Bekir Yıldız. Ama ileri sürüldüğü gibi, «ilkel törelerin ekonomik yapıdan kaynaklandığı», «Bu törelerin oyuncak haline dönüştürdüğü kişilerin, varlıklarıyla bazı çıkar gruplarının oluşumunu sağladığı», gibi yaklaşımlar («Barutçu Maho ve Bekir Yıldız», Mehmet Ergün Yeni Dergi 94) yok «Barutçu Maho» da. Sınıfsal yaklaşım da sezilmiyor... Fakir/zengin ikilemini sınıfsal yaklaşım saymazsak tabii.

Katilin yoksul olması, öldürülenin de yoksul olduğunu göstermez. Be-

kir Yıldız, iki ağa ailesi arasındaki kan davasını anlatınca ve ağalara gerçek düşmanın «maşa» değil «maşayı tutan» olduğunu bildirince, ancak bir 'kan davası bilinci' getirmiş olur.

Maşa'ların, varlıklarıyla çıkar gruplarının 'oluşum'unu sağladığı iddiası ise, zorlamadan da öte komik bir 'yanlış bilgi gösterisi'dir. Tam Bekir Yıldız'lık bir elşetirmen yargısı bu. Kiralık katil kalmayınca bazı çıkar grupları oluşmayacak demek! Herkesin bildiği gerçek, çıkar gruplarının ekonomik temel üstünde, onu kendi hesaplarına çalıştırarak oluştuğudur. Kiralık katiller sayesinde 'oluşan' çıkar grubu, dünyanın tek bir yerinde söz konusu olabilir: Hikâyecimizle eleştirmeninin kafasında!

★ «Tek Kanat», natüralistimsi bir yoksulluk, açlık hikâyesidir. Tahsin, babasından yardım istemeye gider. Baba da yoksuldur, üstelik kendisini yanlarına alması için yakarır Tahsin'e. Önce yüksünen Tahsin, babası ölünce yatak yorganının miras kalacağını anlar, eğilip onun ayaklarını öper. Yoruma gelmeyecek cılızlıkta, eski usul bir hikâye «Tek Kanat».

★ «Beyaz Türkü» nün son hikâyesi «Kefene Sarılı Mavzer». Adına, bakınca, vurmali kesmeli bir güneydoğu hikâyesi sanılıyor. (Son zamanlarda «Men Gardaşimi Vurmuşem» diye de hikâyeler! yazıldı.)

Almanya'ya işçi olarak gidebilmek için gerekli yaş sınırını 64 gün sonra aşacak olan Ragıp, parasızlık yüzünden şansını yitirmek üzeredir. «Tek Kanat» in Tahsin'i gibi, Bir akrabasından, dedesinden yardım istemeye gider. Dedesinin Çanakkale'de kullandığı mavzeri alıp satacak, iki bin lira rüşveti bununla sağlayacaktır. Önce direnen dede, sonra razı gelir, ama şart olarak / iç değilse kefenini Ragıp'ın almasını ister. Yazar, bu kadar 'süper-ilginç' şeyleri tespit etmekte ve orada kalmaktadır. Ne diyelim?.. Kendi açısından başarılıdır da; «Azınlığın yaşantısını öyküleştiren azınlığa mal etme yerine, halkı mutlu azınlığa okutmayı yeğlerim» diyen ve alternatiflerini böyle bir ikiliye oturtan («Bekir Yıldız'la Konuşma», Mehmet Seyda, Güney 54) yazara ne denir? Ama bu «okutuş» zamanla gerçek harcaycılığından, yazarın harcanmasına uzanır...

Bekir Yıldız'ın son yazdıkları

Yazar 1974'e «Alman Ekmeği» adlı kitabıyla girdi. Kitabın 'hikâye-röportaj' olduğu iddia ediliyor. Bu, yayınevinin bir satış çabası mıdır? Yazar da «Alman Ekmeği»ndeki 'parça'ların hikâyeli röportaj ya da röportajlı hikâye olduğuna inanmakta mıdır? Bilmiyoruz. Bilinen ve görülen, kitaba böyle bir nitelik yüklenmesi ve bundan bir şeyler umulması.

Yazar Almanya'dan çizgiler verme çabasında. Bu arada sık sık makaleci tavrı takınıp belli bir bilinç açısı koymaya özen gösteriyor. Bunu direkt olarak yapmayı benimsiyor. Arada yanılgılara düştüğü de oluyor. Genel bir

bilinç yanılığı ara sıra ortaya çıkıyor resek, daha doğru belki.

Son petrol bunalımı için şöyle diyor: «... dünyada azalıyorsa petrol, petrole sahip ülkelerin halkları, haklarını yedirmek istemiyorlarsa eğer, petrolü ele geçirmiş batılı kumpanyalar adına çöllere gönderileceklerini.» (s. 10)... «Kimi batılı emekçiler anlıyor ama, Ortadoğu'da uyanan halkların akıttığı kanlardan ötürü azaldığını petrolün.» (s. 10).

Yazar böyle gündelik olaylara girdiği zaman çok hazırlıklı olmalı. Ağzına ilk gelenleri söylememeli herhalde. Bugün, son petrol bunalımından en kârlı çıkan unsurların batılı petrol tekelleri olduğu ortaya çıkmış durumda.

Yazar, «Soyutlamıyorum bana uzak olanlardan, en yakınlarımı.» gibi cümlelerden! sonra, «Bizlerin de, biz Asyalıların da, Batı'nın yanılmazlığı, üstünlüğü üzerine kuşkumuz olsun **artık.**» (s. 16) diyor. Herhalde 'bizlerin' yerine 'benim' demeliydi. Çünkü bu kuşku konusunda hayli geç kalmış bir yazar Bekir Yıldız.

Sonra bir gözlemiyle bağdaştırarak kuşku ve korkusunu somutluyor: «Utaniyorum seksin bu duruma gelmesinden. Korkuyorum, batıyla göbek bağımız kopmadıkça, günün birinde bizim de böyle olacağımızdan.» (s. 26.) Buna kalana kadar, daha korkulacak çok şey var herhalde. Öncelikle, korktuklarımız arasında 'başımıza gelenler' var. Fakat yazar, ilk bakıştaki aldatıcı nesnelliğinin altında öylesine acıklı bir öznel, bireysellik içinde ki, birazdan «Yıllar önce nasıl da imrenirdim batılılara.» (s. 60) diyerek sorunun nereden çıktığını açıklıyor!

Derken, «emperyalizme yabancı işçiler de hizmet etmiş oluyor...» yargısını veriyor (s. 99).

«Alman Ekmeği» biçimce, röportaj kırması bir tür. Nesnel yanını hikâyecilik çabası gölgeliyor, hikâyemsi yanını acemice bilgiçlikler ve kupkuru bir anlatım yaralıyor. Ortaya ucube bir 'tür' çıkıyor böylece.

Yazarı bu yola sürükleyen nedir? Yalnızca piyasa mı? Her yazdığım satır yanılığı mı? Tür isimleri üzerinde bile nasıl oynanabiliyor?

Hikâyecinin temeldeki yanılığı, bütünsel gerçeği kavrayamayan parçalı hikâye yapısı ve konu seçimi, Bekir Yıldız'ın peşini bırakmıyor. Dünyanın en imkânsız işine girişince, tekrarı tekrarlamaya kalkınca 'tür' icat ederek durumu idare etmek zorunda kalıyor. Bizce bu çabalar, okur fark edene kadar sürmemeli ve yazar, zor ile kolay arasında seçme yaparken daha bilinçli, daha sorumlu davranmalı. Yazar yeterliği açısından dün geçerli ve inandırıcı görünen, gitgide 'terane' haline gelmekte, üretim arttıkça ürünün niteliği düşmekte, bu da pratik içinde ve okur önünde kesin bir iflâsı çağırmaktadır.

Bağlantılar

— Fûruzan için söylenenler, değişik açılardan Bekir Yıldız için de yinelenebilir. Üstelik Fûruzan 'hikâye' çoğaltmakta, Bekir Yıldız'sa artık hızla asıl uğraş alanının, hikâyenin dışına düşmektedir (anılara, gezilere, sıradan gözlemlere...) Bu hikâye dışı alanlarda da 'çarpıcı, vurucu, ilginç' olana bel bağlaması, düşündürücüdür.

— Yukarıda belirtildiği gibi, Bekir Yıldız da «pazar için kitap üretimi» telâşı içinde olunca, kendisine duyulan ilgiyi azaltıyor, sarsıyor.

— Kimi eleştirmenlerin ara sıra belirttikleri dil yanlışları, Bekir Yıldız'da Fûruzan'daki kadar göze batmıyor : Çünkü daha baştan bölgesellik kokan dil kullanımı, bu yanlışları örtüyor. Giderek sıradan bir röportaj kuruluğuna varan dil, güneydoğu hikâyeleriyle zıtlaşıyor. Yazarın genel bir üslûbu olmadığını gösteriyor bu. Genel toplumsal yapı, genel gerçekler konusunda belirli, doğru bir tutuma rastlanmaması ve ayrıntıları geneileştirme eğilimiyle birleşiyor heterojen üslûp.

— Bekir Yıldız'ın yazdıkları, daha şimdiden bir 'toplu basım' edasıyla kitaplaştırılıyor. Bu toplu basıma her yıl birkaç kitap daha eklemek, yazarın 'bitmesini' (Fûruzan'ın durumu da bu doğrultuda) hızlandırıyor. Hikâve sanatı yerine hikâye zenaatı pazarlamak, 'isim satmaya başlamak, birkaç yıllık bir yazar için pek erken düşülmüş piyasa tuzağıdır.

— Yeni Hikâye atılımı içinde pek çabuk eskiyiveren Fûruzan ve Bekir Yıldız, içine yuvarlandıkları yanlış ve sapmalar konusunda özeleştirel bir düşünce çabasına girmelidirler. Neyi nasıl niçin yaptıklarını, neyi nasıl niçin yapacaklarını acımasızca gözden geçirmezlerse, bu kitaplarıyla görünen nokta açık seçik bir «edebî son» dur.

EVET, "KÖTÜ PATRON" HİKÂYESİ

Soyut'un Şubat (67.) sayısında Atilla Özkırımlı'nın düzenlediği ve yalnızca «kadın hikâyeciler»e yöneltilmiş bir soruşturma yayınlandı. Leylâ Erbil ile Tomris Uyar'ın yanıtladığı sorular; genel olarak, «Türk hikâyesinin bu günü» ve «son yıllarda kadın hikâye yazarların ön plâna geçmesi» konularını içeriyor.

Yazarlar, kendi görüş açılarından yaklaşıyor, öğrenilmek istenene; üstü örtük, bu sorunlarla yakın ilintisi olanların dışında bir kimsenin anlayamayacağı biçimde de olsa kanılarını belirtiyorlar. Sanat sorunları üstüne düzenlenen soruşturmaların bir yararı da bu olmalı: Sanatçı, kendi yapıtlarının yorumunu, sanat anlayışını, felsefesini, tuttuğu ya da tutmadığı çizgileri duyurur okuruna. Bir bakıma içini döker, dertleşir. Uğraştığı türle iletmediklerini bu kanalla açıklığa kavuşturur... Soruşturmaların bu yararı her zaman böyle mi sonuçlanır acaba?

Kuşkusuz hayır!

Kimi zaman da-bilmeden- yakayı ele verir «sanatçı»! «Fikri» ile «zikri» nin birbirini tutmadığını belgeler kendi kalemile. Kaş yapayım derken, göz çıkartır. Çizgisi dışındakileri çelmeleme gayreti içindeyken ayağı kayar...

Tomris Uyar, «Türk hikâyesinin günümüzdeki durumu» konusuyla ilgili düşüncelerini belirtirken yazısının bir yerinde: «Kötü Patron», «Harmanda Köylü», «Kış Gelinçe Memur» gibi tahrir ödevleri yazmak. Çok genç hikâyeci arkadaşlarda sık görülen bir yönseme bu.» diyor.

Başka bir deyişle, kendisine koşut olmayan «yönseme» lere karşı çıkıyor Tomris Uyar. Öylesi doğru değil; doğru olan yönseme benimkisi demelere getiriyor. (Her insanda biraz narkisizm hastalığı vardır, ama nedense bu, «sanatçı» da daha belirginleşiyor.)

Önce şu sorulara açıklık kazandırılmalıydı bizce, «Kötü Patron» hikâyesi deyip geçmeden : Patron kimdir? Niye kötülenmektedir? (Yazarın iftirası mı?) Kötü işçi hikâyesi de olur mu? Tarih, düzen açısından patron mu namusludur, yoksa işçi mi?

Patron, üretim araçlarının özel mülkiyetini elinde tutan ve üretim araçları üzerinde çalışanların yarattığı değerden en büyük payı (artık değeri) vuran kimsedir. Patron, devlet mekanizmasını ele geçirip üretim araçları üzerindeki sahipliğini siyasal egemenlik altında sürdüren kimsedir. Patron, kitlelerin siyasal ve ekonomik bilincini engelleyip sömürü düzenini sürdürmesi için tarihin tekerine taş koymaya uğraşan, bu uğurda bütün bir toplumu çağ dışı karanlıklar içine iteleyen, başını kaldıran, gözünü açan insanlara da insan onuruyla bağdaşamayacak işlemler yapan kimsedir.

Patronun kötülüğü insan olarak kendi özel durumundan ileri gelmez belki, ama nesnel olarak insan emeğini sömürdüğü için, mutluluğunu yığınların mutsuzluğu, ezikliği ve sürünmesi üzerine kurduğu için, insansal değerleri paraya çevirdiği için kötüdür. Namussuzdur!.. Patron sınıfından birinin insan yanını vermeye çalışırken, sömürücü yanını görmezden mi geleceğiz? Bir tipin patron olması, (çalıştırdığı insanları sömürme) yeterlidir kötülüğünü vurgulamak için, ayrıca «kötü» sözcüğüyle nitelemeye gerek yok. Bir tip düşünün; karıncayı ezmekten sakınır, ömrünce kimsenin gönlünü kırmamıştır, sanattan hoşlanır, ince şeyler karşısında büyük duygulara kapılır, insani acılar karşısında göz yaşlarını tutamaz olur... Ama bu kişi bir patronudur : Çalıştırdığı insanların emeğini belli bir ücret karşılığında satın almaktadır. İşçilerin ürettiği artık değeri elinde toplamazsa bütün düzeni sarsılıp yıkılacaktır! Ve yazar, yaşadığı çağın tanığı olmak durumundaki yazar, tarihin akışına ters düşmek istemeyen yazar, devrimci sınıfın kavgasına omuz vermek zorunluluğunu duyan yazar, ben kötü patron hikâyesi yazmam diye tutturacak; yazarları da bir kalemde çizip atacaktır!.. «Çok genç»lere, öyle yapmayıp, benimki gibi yapsınlar türünden yol göstericilik edecektir...

İster istemez bir soru gelip takılıyor akla: Bu tavır, baştan yanlış tutulmuş bir yöntem midir? Yoksa burjuva sınıf bilinci mi? Anlamak zor doğrusu. Emperyalizmle geri bıraktırılmış ülke halklarının çelişkisini, çalışanlarla çalıştıranların çelişkisini —gözlere sokarcasına— bağrında taşıyan bir toplumda yaşayıp «ince şeylerden» konu çıkarmaya uğraşmak, kendisi gibi yapmayanlara da, yanlış şeyler yapıyor damgasını vurmak bilmem hangi sınıfın bilinciyle açıklanabilir? Gocunmanın anlamını burada aramak en sağlıklı yol olsa gerek.

Burada yanlış anlaşılabilir bir noktaya değinmeli.

Sanatta kalınlığı, kabalığı, yüzeyselliği, şematikliği savunduğumuz anlamı çıkartılabilir. Yanlış olur ama. Tarihi dinamizmini yitirip çürümeye

mahkûm sınıf ve katların sahte ve romantik duyarlığıyla örülmüş sanata karşı; emekçi sınıfın dürüst, yarınlara dönük, aydınlık duyarlığıyla beslenen, güzelliği ve inceliği kendi sınıfsal yapısında yaşayan bir sanattır savunmak istediğimiz.

Etkinlik kazanan yazarlar, yalnız ortaya koydukları yapıtlarla değil, yukarıda sözünü ettiğimiz soruşturma yanıtlarıyla, bu tür başka açıklamalarıyla da geriden gelen kuşağa yol çizici olmuşlardır. Toplumun yaşamakta, geliştirmekte ve değiştirmekte olduğu çelişkileri iyi hesaplayan ve yöntemi sağlam olan yazarın gelecek kuşağı yönlendirmesi olumludur elbet. Yanıltıcı değildir. Tersine daha kendi özgünlüğünü kurtarma çabası içindeyken toplumsal çelişkileri değerlendirmesi kuşkular taşırken bir yazarın, kendinden sonra gelenlere yol göstermesi sanırım hayli sakıncalar doğuracaktır. «Çok genç hikâyeci arkadaşlar,» dikkatli olmak zorunda.

FAHİRİ CELÂL'İN HİKÂYESLERİ

Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e geçiş döneminin hikâyecilerinden olan Fahri Celâl Göktulga'nın yapıtı, «Bütün Hikâyeler» adıyla geçtiğimiz yıl Cem Yayınevi tarafından yayınlandı. Mustafa Baydar'ın hazırladığı bu kitap, titiz bir düzenlemenin ürünü olup, edebiyatımızdaki önemli boşluklardan birini daha dolduracağına benzer.

Asıl mesleğı doktorluk olan Fahri Celâl, 1917 yıllarında başladığı kısa hikâye türündeki yazılarını ölünceye değin sürdürmüştür. Hikayelerinde daha çok kadın konusunu ele alan yazarımız, anlattığı olaylara mizahî bir yön-deri yaklaşmış ve yaşadığı devrin toplumsal hareketliliğini ayrıntılarına varıncaya dek yazılarıyla işlemiştir. Ürünlerinde, mesleğinin büyük etkilerine tanık olduğumuz sayılı sanatçılardandır Fahri Celâl. Bu etkilenmenin sanatı yönünden yararlı olduğu yadsınamaz. Ömrünün tümünü ruh ve akıl hastalığı sorunlarıyla iç içe geçiren Göktulga'nın gözlemlerindeki güçlölük, ele aldığı kişileri daha bir yakından tanımamıza neden olmuştur.

Kısa hikâyenin ilk ustalarından olan Fahri Celâl, bu türün gerçekçi ve yenilikçi bir içerik kazanmasında büyük rol oynamıştır. Kendinden sonra gelenlerden Sabahattin Ali ve M. Ş. Esendal ise onun getirdiğı bu güçlü soluğı daha da pekiştirip, sağlamlaştırdılar ve geniş boyutlar kazandırdılar günümüz Türk Hikâyesine.

Fahri Celâl, hikâyelerini ve kişilerini yaşamdan seçen gerçekçi bir yazar olmakla birlikte, genel'in içersindeki özel'lere yönelen bir sanatçımızdır. İşlediğı kişiler çoğunlukla ender tipler, olaylar ise az rastlanandandır. Okuyucu üzerinde çarpıcı bir izlenim bırakmak isteyen yazarın, bunu başarıyla sürdürdüğü, hikâyeleri okundukça anlaşılır. Onun, etki uyandırmak için başvurduğu diğeri bir özelliğı de, hikâyelerinde oluşan dramatik havanın alelâde bir sonla bitiverişidir. Okuyucu şaşkındır, ne diyeceğini, düşüneceğini bilemez olur bir an. İşte Göktulga'nın istediğı olmuş, okur bağlanıver-

miştir anlatılan olaya kısa bir zaman için de olsa. Bu arada, hikâyelerinde, yerel dili de başarıyla kullanan Fahri Celâl, ele aldığı kişilerini yaşadıkları zamana ve bölgelere göre konuşturur. Yazılarında bir çok argo kelime ve deyim buluruz. Son derece tatlı ve akıcı bir anlatıma sahip olan Fahri Celâl'in, Evliya Çelebi Seyahatnamesini tekrar tekrar okuması sonucu böyle bir üstün düzeye vardığı kuşkusuz doğrudur.

Altı bölümden oluşan kitapta tam seksen bir hikâye var. Burada kısa da olsa, hepsinin üzerinde teker teker durmak tabii ki olanaksız. Ancak, en güzel hikâyelerinden bazılarını kısaca değinmek yerinde olur sanıyoruz.

Kitaptaki, «Geri Çevir Herifi», «Uzaktan Davul» ve «İlâç» adlı hikâyeler bütünüyle yazarın mesleği ile ilgili. «İjding ijding Luupe»de öyle. Bu hikâyede, Adalı bir Rum bahçevanın bir tellâlı öldürdükten sonra Bakırköy Akıl Hastanesi'ndeki durumu yansıtılır. Burada, Fahri Celâl'in ayrıntılara varan gücüü betimlemeleri dikkat çekicidir: «... Bir taraftan bir ses işitse huylanır, yandaki odada bir çivi çakıldığını duyacak olsa kendine darağacı hazırlandığını sanır, karşısındaki kim olursa olsun, birden gırtlığına sarılır, öldürmek için, doğrudan doğruya öldürmek için saldırırdı. «sayf. 330). Yaşadığı devrin evlenmelerini ve boşamalarını konu edinen hikâyelerini ise «Bir Hullenin Hikâyesi», «Talak-ı Selâse» ve «Koltuk» olarak özetleyebiliriz. O devirde gizliden yürütülen kadın - erkek ilişkilerini ise «Kadın Aşkı», «Kadın Sesi», «Eldebir Mustaafendi» gibi hikâyelerinde başarıyla işler. «Devairi İşgâl» adlı hikâyesi ise, Fahri Celâl'in en dikkatle okunması gereken ürünlerinden biridir. Bir devrin ve bir kaç neslin yaşantısını içeren bu hikâye, yazarın uzun süre tuttuğu notlar sonucu oluşmuştur.

Hikâyelerinde günümüz insanına artık çok uzakta kalmış dadılar, halayıklar, saraylı hanımlar, kalem efendileri, konaklar ve yalıları en ilginç yönleriyle sergileyen Fahri Celâl'in, böyle derli toplu bir kitabının yayınlanması, Cumhuriyet Devri Türk Hikâyesi açısından sevindirici bir olay. Hikâyemizin ilk güçlülerinden birini tanımak istiyorsak okumalıyız bu kitabı.

Kitaplardan... Gazetelerden... Dergilerden...

Anlayış düzeyi buysa...

Okuryazarlara özgü idrak yeteneğinde sandığımız bazı kişilerle kurmaya çalıştığımız dialogdan yorumsuz birkaç alıntı:

— Marksçılığın başeserleri yanında konuya, kavramlara, öğretiye sade bir dille yanaşılmış; ilk eğitimi sağlamak amacıyla yazılmış yardımcı kitapların da el altında bulunması özlenirdi. (...) Çözümün komprimelerle, haplarla sağlanacağını ileri sürmüyoruz. Lenin «Kimimiz ilk başta, meselelerin zor bir şekilde sunulmasından korkuya kapılabileceği için, burada sizi yeniden uyarmam gerekiyor; hiç çekinmemelisiniz, ilk okunuşta güç olan bir konu, ikinci bir okuyuşta... açıklığa kavuşacaktır» der. (**Türkiye Defteri**, sayı 1, nisan 1971 s. 17. «Halka Yöneltilmeyen Ana Bilgi».)

— Dergilerinin 2. sayısından ikibuçuk yıl önce çıkan 1. sayısında marksizme ve marksist klasiklere ince ince küfreden çömezler... (**Yarına Doğu**, sayı 4, şubat 1974, s. 46, «Defter ne yazıyor?»)

★
★

— Kolaycı ve gevelemeci. gerçekçiliğe. karşı olan, sürekli bir devrimle «her yeni durum karşısında yeniden elde edilen» gerçekçilikten yana, Marksizmi dünyayı anlayıp değiştirmede bir reçete değil bir yöntem sayan... (**Türkiye Defteri**, sayı 2, aralık 1973, s. 3 - 4, «Güçlenen... Süren...»)

— Anlayamadıkları, yazı başlıklarında ve metinlerde bol bol Marks adını kullanmanın devrimci olmaya yetmediği, marksizmin sıkışıldıkça 'yeniden gözden geçirilmesi gerekli literatür' değil, dünya görüşünde, bakış açısında yaşayan ve kendini pratik içerisinde sürekli yenileyen bir düşün-

ce davranış klavuzu olduğudur. (**Yarına Doğru**, sayı 4, şubat 1974, s. 46, «D.n.y.»)

*
**

— S. Coşkun, (...) şöyle diyor; «Batı, sınıflı, kapitalist toplumlardır. emperyalizm ve kozmopolit kültürü bu toplumlarda uç verdiği gibi, işçi sınıfı düşüncesi de bu toplumlarda uç vermiştir. Batıya karşı tavır alış, aynı zamanda işçi sınıfına karşı da tavır alışla bütünleşmektedir.»

Batı'ya karşı olmak, marksizme de karşı olmaktır, demeye getiriyor Sâkıp Coşkun. (Gerikalmış ilerici) sıkışınca «bu Batı Marks'ı da yetiştiren Batıdır.» diyerek kendini savunur. Batıya marksist açıdan karşı çıkmayı hâlâ anlamamıştır... (**Türkiye Defteri**, sayı 3, ocak 1974, s. 46, «İğneyi taşla vurmak».)

— «Batıya karşı olmak, marksizme de karşı olmaktır, demeye getiriyor» diye çarpıttıkları cümle, sorun doğu - batı sorunu değildir, sorun, doğusuyla olsun, batısıyla olsun ezilen sınıflarla tekelci kapitalistler kavgasıdır diyordu herhalde... (**Yarına Doğru**, sayı 4, şubat 1974, s. 47, «D.n.y.») [Çarpıtıldığı söylenen, yukarıda aynen anılan cümledir. — T.D.]

*
**

— ... «Soyut Marksizm yoktur, somut Marksizm vardır. Somut Marksizmden kasıt, millî bir biçim almış Marksizmdir» diyen cümle. Kim mi söylemiş? Aynı usta... Zekâdan bahsederken, «daima kafamızı kullanalım, her şeyi dikkatle düşünelim» diyen. (**Türkiye Defteri**, sayı 3, ocak 1974, s. 47, «İ.t.v.») (Alıntılar: Birinci cümle, Ant, sayı 152, Mao, «Marksizmin Çinlileştirilmesi, çevirenler, M. Ayinbal, F. Pekin; ikinci cümle, Mao, «Sağ ve Sol Sapma», s. 27, çev. Zepnep Seyhan.)

— ... tahrifatlı çevirilerindeki... (**Yarına Doğru**, sayı 4, şubat 1974, s. 47, «D.n.y.») - (Neden tahrifatlı olduğu belirtilmiyor! T.D.)

*
**

— Hasan Hüseyin'e veryansın ediyor Hasan Hüseyin'in diliyle... Düzeysizliğe düzeysizlikle karşılık vermek, devrimci olduğunu ileri süren bir genç yazarın yöntemi olmamalı. (**Türkiye Defteri**, sayı 3, ocak 1974, s. 45 «Albirini...»)

— Çömezlerin... Hasan Hüseyin'i tutmalarına ise sevindik. (**Yarına Doğru**, sayı 4, şubat 1974, s. 47, «D.n.y.»)...

Aynı yerde dialog düzeyi örnekleri: «ukalâlıkları... sataşma... cüretkâr ve küstah... çarpık... megalomani... çömez takımı... kalpazanlık...

cambazlık... tüccar... 'belki yuttururuz'... laf kalabalığı... 'defter' ci çömezler...» vb.

Son söz : Düzeysizliğe düzeysizlikle karşılık vermek, bizim işimiz değil; belki anlamamakta direnecek 'Yarına Doğru'... Bunu, tartışma sanacak. Olabilir, bu bir düzey ve marksçı anlamda ahlâk sorunudur...

Fakat bu düzeysizliğe okuduklarını anlayamama (ya da okuru kendileriyle aynı düzeyde sanıp tahrif etme) durumu da eklenince, sonuç yukarıdaki gibi, korkunç oluyor. Adı geçen yazıları pekâlâ karşılaştıracak ve doğruyu görececek olan okur önünde tartışmayı kesiyor, 'Yarına Doğru' ve benzeri eğilimlerle (düzeyleri böyle oldukça) dialoga girip zaman kaybetmeceğimizi bildiriyoruz. Bu tür anlayış ve kişileri, ancak çok gerekince kısa yoldan teşhir yeterlidir.

Fikri neyse zikri de o kadar...

«Yedinci Sanat»ın (sayı 12) Ertem Eğilmez'le yaptığı konuşmadan, -gene yorumsuz- birkaç alıntı: «Baktık proje kıtlığı var, bu aptal seyirci yer, ya allah siyah - beyazları boyayalım dedik» (s. 19); «Daha biz bir millet, devlet şuuruna bile varmış değiliz.» (s. 22); «Kemal -Tahir- Abinin bir takım meselelere eğilip, bir sanatçının bir fikri olmalıdır diye Osmanlı'ya bu kadar garip ve yanlış bir şekilde bağlanmasının tamamen karşısındayım.» (s. 31); ...sosyalizme... «Korkunç, korkunç yakınım... Ama kat'iiyen tarihsel maddecilikten falan yola çıkıp Marksist yorumlarla yolun buluna-acağına kani değilim.» (s. 31); «Ne sosyal görüşüm, ne ekonomik bilgim bu konuda yeterli değil.» (s. 32).

Bir not:

A doğru B yanlıştır, C açık yazar, D ile E uzatmalı... vb. denerek ve marksçı temele dayanmayıp marksçılardan yerli - yersiz alıntı yaparak ne yerli olunabilir, ne de 'hareket' kazanılabilir. Bunu hem 'hareketçiler', hem de «Weber, 'Marks bu konuda çok doğrudur' diyor; böylece, Marks'ı övüyor: 'Weber sağcı, demek ki Marks da sağcı» benzeri karakuş mantığına meraklı 'ilericilere' duyururuz.

türkiye defteri'nden

Dergimizin gelecek sayısı
birinci ölüm yıldönümünde
Kemal Tahir'in
anısına ayrılmıştır.

Marksizmin bilimine
edebiyatın boyutları içinde
ülkemizin tarihsel ve toplumsal
yapısı açısından
yol açıcı bir devinim
sağlamış olan
Kemal Tahir
nisan sayımızda elden geldiğince
her yönüyle incelenmeye çalışılacaktır.

Bu sayımız
okuru ve yazarıyla
değişik yaklaşımlar geliştirebilen,
fakat bütün konularda aydınlıktan yana olan
herkese açıktır.

Gönderilecek
mektup, yazı vb. nin
—en geç— 15 Martta
Türkiye Defteri'ne
varacak biçimde
postalanması gerekmektedir.

TÜRKİYE DEFTERİ'NİN SEÇTİKLERİ

«TÜRKİYE'NİN İKTİSADÎ VE İÇTİMAÎ TARİHİ» — Mustafa Akdağ'ın incelemesi.

- * Resmî tarih görüşünün dışında oluşturulmuş, Osmanlı tarihine klasik tarih disiplini içinde namuslu yaklaşma örneği.

Önemi; yıllardır aranan, sadece dipnotlarda rastlanan bir kitabın günümüzde sık sık bakacağımız önemli bir başvurma kitabı olması.

«TÜRKİYE'DE ÇAĞDAŞLAŞMA» — Niyazi Berkes'in incelemesi.

- * Batılaşma meselesine hâlâ Batı kalıplarıyla nasıl bakıldığının tipik örneği. Çağdaşlaşma örtüsüyle gerçeklerden kaytarma...

Önemi; çağımız aydınının kendi dilinden panoraması; bir ibret kitabı olması.

«KUVAYI MİLLİYE» — Nâzım Hikmet'in destanı (genişletilmiş ikinci basım)

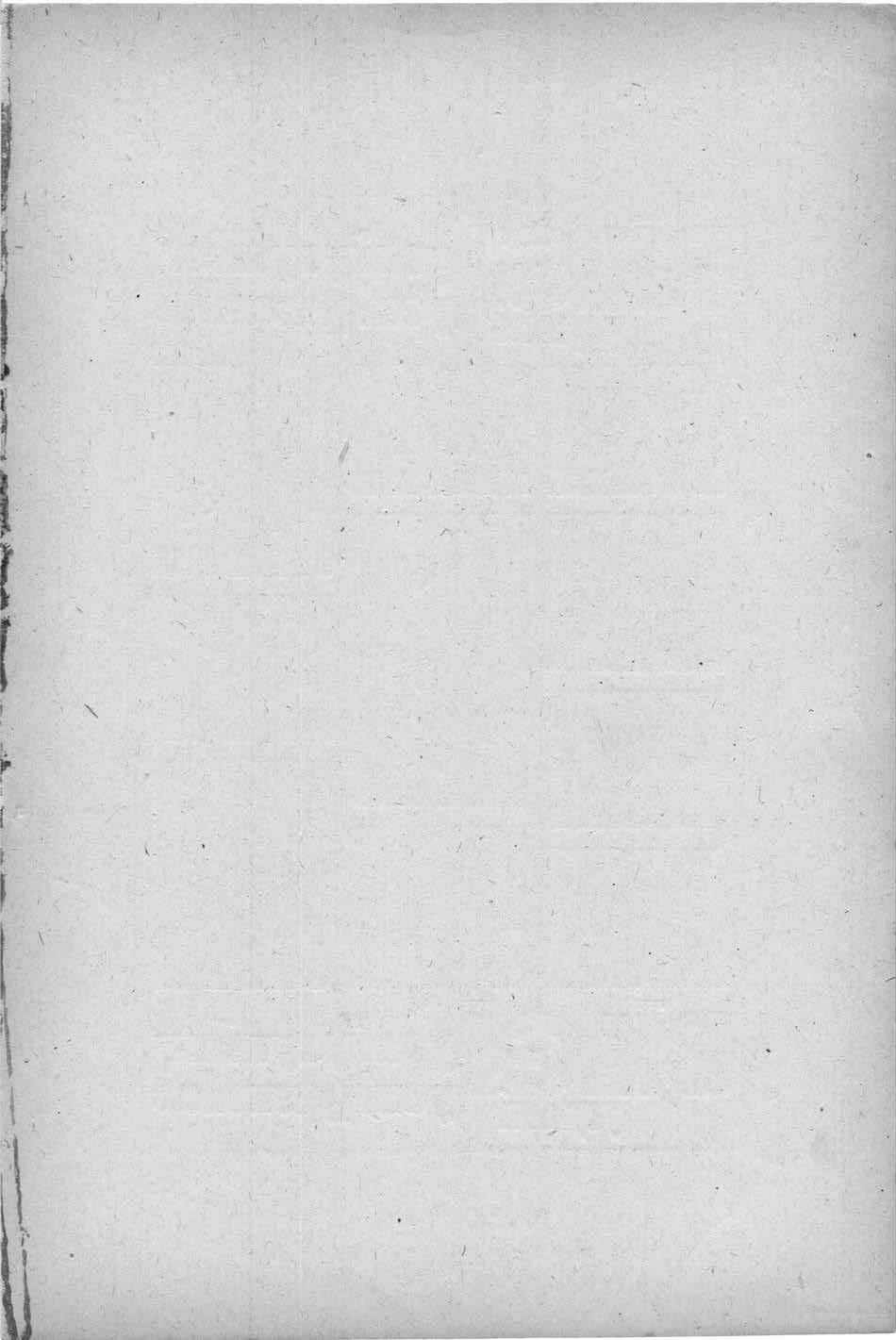
- * Büyük türk şairinin İstiklâl Savaşını anlatan duygusal destanı. Sahici şiir örneği.

Önemi; kitabı notlayan Cevdet Kudret'in, bu yeni basıma, şairin 1939'larda yazdığı önsözü —Hikâye-i Destan— koyması.

«ARAB MİLLİYETÇİLİĞİ VE TÜRKLER» — Prof. Dr. İlhan Arsel'in incelemesi.

- * Arsel tarih boyunca Arapların ve müslümanlığın Türk unsuru üstündeki tehlikeli girişimlerini konu ediniyor. Türkü **asıl** benliğinden uzaklaştıranın müslümanlık ve şeriatçılık olduğunu ısrarla belirtiyor. «Yüzyıllar boyunca kara kuvvetin ihanet ve cinayetine kurban gittiğimizi görürüz de yine de bundan ders almasını öğrenemeyiz ve şeriatçı'yı başımızın tacı kılarız. Yer yüzünden yok olup gidinceye dek kılacağız sanırım. Meğer ki Atatürk ruhunu yaratacak güçler mucize kabilinden şahlansınlar.» Kitabın son cümleleri bunlar.

Önemi; Türkiye Cumhuriyetinin 50. yılında, CHP - MSP koalisyonunun kurulduğu dönemdeki anlamı.

BİLGİ yayınevi yeni yayınlar yeni basımlar

FÜRUZAN

- parasız yatılı 4. basım
- kusatma 2. basım
- benim sinemalarım 2. basım

CETİN ALTAN

- kopuk kopuk
- ben milletvekili iken
- büyük gözaltı 3. basım

ÖMER SEYFETTİN BÜTÜN ESERLERİ

- 1 etruz bey
- 2 kahramanlar
- 3 bomba
- 4 harem
- 5 yüksek okçeler
- 6 kurumus ağaçlar
- 7 yalnız efe
- 8 falaka

GUARESCHI

- don camillo ve seytan
- don camillo ve hayırsız ogul
- don camillo çıkmazda
- don camillo'nun küçük dünyası
- don camillo moskova'da

SAİT FAİK BÜTÜN ESERLERİ

- 1 semaver- sarnıç
- 2 şahmerdan- lüzumsuz adam
- 3 medarı maiyet motoru
- 4 mahalle kahvesi- havada bulut
- 5 kumpanya- kayıp aranıyor
- 6 havuz başı- son kuşlar
- 7 alemdagda var bir yılan- az şekerli- şimdi sevişme vakti
- 8 tüneldeki çocuk- mahkeme kapısı

FAKİR BAYKURT

- amerikan sargısı 3. basım
- efendilik savaşı 3. basım
- anadolu garajı 2. basım

HALDUN TANER

- sancho'nun sabah yürüyüşü
- hikâyeler 1,2
- sersem kocanın kurnaz karısı- kesianlı ali destanı

SABAHATTİN ALİ BÜTÜN ESERLERİ

- 1 kuyucaklı yusuf
- 2 kağıt- ses
- 3 değirmen, dağlar ve rüzgâr

HASAN HÜSEYİN

- acıyı bal eyledik 2. basım
- oğlak 2. basım
- kızılırmak 4. basım

ATTILÂ İLHAN

- yasak sevişmek 2. basım
- ben sana mecburum 2. basım
- hangi batı 2. basım
- bıçağın ucu / roman
- duvar 3. basım

BİLGİ yayınevi yeni yayınlar yeni basımlar

BEŞ LİRA